

KOKETSA-KITSÔ YA LEFATSHE

M. O. M. SEBONI, M.Educ.

Die Bantoe se Boeke-tuiste

KOKETSA-KITSÔ YA LEFATSHE

M. O. M. SEBONI, M.Educ.

1954

G. 3951/56
Dept. of Bantu Studies

DITLHOGO

Paló

Tsêbê

Phokojwê Le Mogotlha Wa Pela	1
Ngwana Wa Bongapa (Boroku)	4
Tulô Ya Setshêgô Sa Ga Pela	7
Pela Le Phokojwê Le Phiri	10
Pela Le Khudu	12
Pela Le Phokojwê Le Pitse	14
Tshekisô Ya Ga Reynard	16
Khumô Ya Ga Reynard	18
Phalolô Ya Bobedi Ya Ga Reynard	20
Mosimane Tshakijana	22
Tshakijana Le Mosadi-mogolo	24
Tshakijana Le Dikgomo Tsa Kgosi	26
Mmapuleng	29
Segôlê Le Sefofu	31
Pôô Ya Ga Johane	33
Êsêlê E E Latlhegileng	36
Basimane Ba Bararo	38
Khumô Le Lehuma	41
Khudu Le Legapa La Yônê	45
Mokoko Le Batlhanka Ba Mosadi-Mogolo	47
Kgosi Moabantwa Le Morwadiê, Mmetliwa	49
Nkoko Le Nkokonyane	55
Mmala Wa Lelobu	57
Tsheganangangatswane	59
Babatli Ba Leso	61
Baôra Molelô Wa Mariga	64
Mmutlanyana Le Tau	67
Mothobi Le Ntša Ya Gagwê	69
Tau Le Phokojwê	72
Motlhanka Wa Leferefere	73
Monna Mogolo Wa Motlhoki Le Mmutla	75
Kokolohutwe Le Lekakauwe Le Le Botlhale	78
Nônyane Ya Diphofa Tsa Gouta	80
Katse Le Papalagae	82
Nkwê Le Motsamai	85
Tau Le Katse	86
Phokojwê Le Pitse E E Ikanyêgang	88
Ditlon Le Ngwedi	90
Pitse Ya Dipheko	92

PHOKOJWÊ LE MOGOTLHA WA PELA

Ga twe Pela o kile a bo a nna mo ga gabô mme kwa moragô a lapisiwa ke botshelô bo a neng a bo tshela. E rile go le motlha mongwe, a bua a re, „Ke lapisitswe ké go nna mo gae. Ke a tsamaya go ya gareng ga mpa ya lefatshe kwa ke tla nnang boitumelong teng.” A bua jalo a tswa mo tlung e a neng a rôbala mo go yônê. A kgatlametsa lebatlô la tswalêga. A phamola nôô bogaufi le dipekere tse ditelele mme a simolola go kôkô-têla setswalô gore go se ka ga ba ga nna opê yo o ka tsêhang mo tlung ya gagwê a se yô. E rile a fetsa go dira jalo, a tlola-tlola le tsela, a inaya naga.

Mo tseleng, a itlosa bodutu ka go ôpêla ka molodi gone o ne a itumêlêla phetogô e e tlileng mo botshelong ba gagwê. A tsamaya, a tsamaya, a tsamaya a ba a fitlha fa tsela eo e ikgotlhang ka legora le le ageletseng tshimo. E ne e le tshimo ya mabêlê a mantsho, a a mogwang moleele. Kwa godimo go ne go fofa dinônyane tse di a tswêlang pelo, mme ka letsatsi le ne le sa lele mo gogolo, a ne a lebêga rure a le monate go jewa. Legora le ne le le bokete e bile go se na ka fa le ka tlolwang ka teng ka baagi ba ne ba batlile go le lekalekanya le magodimo.

Pela a re a se na go a leba gangwe le gapê a re, “Hmmm, mabêlê ale ke a ga Phokojwê ale. A lebêga a le monate o o feteletseng. Ke tla a utswa a se manene go a leka monate fêla.” A ngwangwaêlêla kwa legoreng mme a simolola go senka phatlha e a ka tsêhang ka yônê. Kwa moragô a e bôna mme a leka jaanong go gôgômêla le go tsênêlêla mo tshimong ya mabêlê.

E ne e rile go le pele, Phokojwê a tshwenngwa ke magôtswana a a tshwanang le Pela mme go tla a a tshwara, a a bêêla mogotlha. Mogotlha o thaiwa ka thôbane e e metsi mme kwa bofelelong ba yônê go bofelelwe mogala o o nang le segôlê; thôbane e kobiwe mme e tshwarisiwe e seng thata gore e tle e re legôtswana le tshwerwe, thôbane e phuthologê e akgê phôlôgôtswana eo. E rile Pela a setse a gopola gore o tsenye mo tshimong a utlwa sengwe se re, šwêr-r-r-r, mogala wa mo gamutlha malanyana, a sala a lepeletse mo moweng. A itse fa Phokojwê a mo tshwere tôta-tôta. A kgaratlha, a ragaka, a itseneka, a ngapaka mme gotlhe mo ga se ka ga mo thusa gepê. Mogala wa ngapêla go ya pele. Kgantelê a utlwiwa a lela a re, "Ijoo, ijoo, phokojwê yo o maswê yole o ntšhwere ke itebetse, a ntšhwara ka mogotlha wa gagwê."

Phefônyana e ne e foka mme e dira gore mogala wa mogotlha o jesê Pela nkadile. Nkadile ke motshamekô wa bana mo tikologong ya lefatshe. Botlhe ba itumêlêla go kgoromediwa go ya pele le moragô jalo. Pela a itlhôbôga mme pele ga a inêêla mo lesung, a akanya ka fa a ka falolang ka teng. A tshogana ka a bôna Senonnori se tla se nanipa ka maoto a e keteng a gatile dirête gongwe malôkô. Pela a ba a digêla dibete ka a setse a bonye gore a ka falola ka go tsietsa senanipa seo. A ithaya a re, "ke botlhale, go tla pala eng gore ke ikgololê mme ke tlogêlê lesilo lele mo maemong a me?" E rile Senonnori se atamêla Pela a se dumedisa ka maitsêo a ba a se botsa matsogô. Senonnori sa tsosa tihôgô go bôna motho yo o buwang. Sa re, "Heela, Pela! O dira'ng koo godimo koo?" Pela a araba a re, "Nna, mang? Ke mo tirong fa ke le fa. Ke leta tshimo ya ga Phokojwê mme ka oura nngwe le nngwe o ntuêla madi a mantsi thata," a bua jaana a a ja nkadile ka mabela a bile a ntse a ôpêla pina ya motho a le mo boitumelong. A itshegisa gore e tle e ne e kete o tshela botshelô bo bo monate

thata. Pela a re a bôna gore. Senonnori se tswa pelo a itaanya dirêthê tsa gagwê jaaka e keteng ke ênê pela e e mo monateng go gaisa tse dingwe tsotlhe mo lefatsing.

Senonnori sa êma se atlhamisitse molomo, leleme le lepeletse ke kgakgamalô. Ya re Pela a mo kopa gore a ikutlwisê go dirêla madi a a kalo ka nakô e khutshwane jalo, Senonnori pele a gana go lekeletsa a re, "Ga ke na sepê le tirô eo ya go leta tshimo". Pela a se dilaka ka leleme le le borethe gore ké tirô e e motlhofo e e humisang ka 'tsatsi le le lengwe fêla.

E rile ba babedi ba ba ntse ba tsere kgang ye, Phokojwê a bo a tsoga kwa tlung ya gagwê mme a lebêla Pela a le mo mogotlheng. A nyenya a re, "Ke mo tshwere gompie-no!" A ikana fa leferefetšhana leo le tla se ke le tlhôla le mo tsietsa gapê. A nanoga a gôga thupa ya moretlwa go ya kwa tshimong.

Pela a akofa a mmôna a tla mme a itse fa a tshwanetse go ikgolola. A leba Senonnori ka pelo-tlhomogi a re, "A Senonnori sa mogolo! Fa O ka bo O itse gore e tla re tsatsi le phirima dikgetsi tsa Gago di bo di tletse madi jang, O ka bo O sa diege go tsaya tirô e. Kana fa O na le madi O tla rêka sengwe le sengwe se O se batlang jaaka mekgabô ya Keresemose le dijô tse di monate." Senonnori sa inêla go golêgêlêlwa mo mogotlheng. Pela a gologa, a falola. E rile ba fetsa tumalanô ya bônê Phokojwê a gôrôga a tla a roroma ka ntata ya bogale. A gakgamala go fitlhêla go tshwerwe Senonnori. A se botsa gore se dira'ng kwa godimo mme sa araba sa re, "Ke itirêla khumô ya madi!" Phokojwê a re, "Ga go na madi apê a O a dirang fa e se go intsha lesilo fêla. O thusitse leferefetšhana lele la Pela go falola. Ya re a fetsa go bua jaana ba utlwa Pela a thubêga ka setshêgô mo sekgwaneng, "Pônô eo e ntshegisitse tôta," a rwala kgêtsana ya mabêlê a a a utswileng a siya.

NGWANA WA BONGAPA (BOROKU)

Senonnori le Phokojwê ba ikana ba ba ba ikana gore fa ba tla tshwarang Pela teng ba tla mo dirakanya dilô. Go ne go le motlha mongwe fa Phokojwê le Senonnori ba dutse fatshe mo sekgweng mme ba tsere kgang kaga bolôtsanyana ba ga Pela. Ba gakgamalêla botlhajana bo bo mo kgonisang go tsietsa bomogolowê jaana. Senonnori sa simolola sa ikana sa re, "Letsatsi lengwe ke tla tshwara Pela ke mo kumole tlhôngonyana." Phokojwê ênê ka a ne a sa ntse a tletse bogale ka ntlha ya go falola ga ga Pela, a re, "Ke ya go mo tshwara jaanong jaana ka mogotlha o moša o o se ka keng wa mo lesa a tshwaphola; ke tla mo tshwara rure." Ka bofefo Phokojwê a simolola go dira mogotlha o moša oo. A tsaya motu o o bongapa kgotsa boroku mme a o bopa setshwanô sa phôlôgôtswana e e nang le maotonyana, matsôgwana, mala le tlhôngwana. Gore e tle e lebêgê jaaka phôlôgôlô ya nnete, a tlhomola maboa a ga Senonnori, a a tlhômêla mo mokwatleng wa setshwantshô se. A se apesa baki ya Senonnori le go se rwesa tlhoru ya sônê.

Phokojwê a re, "Nthusa monna Senonnori re bêê ngwana yo wa motu fa tlase ga tsela fa Pela o tla reng a tla a mmone teng." Ba mmaya ka fa tlase ga setlhare, jaaka e keteng o robetse. Phokojwê le Senonnori ba iphitlha mo setlhatshaneng se se neng se le gaufi le tsela go leta go tla ga Pela. E rile go ise go fete nakô e telele, a bo a tla a kora-kora ngwana wa Pela, a a ja mokaragana. Ka pelê a bôna ngwana wa bongapa. A mmuisa a re, "Dumêla tlhê, monna! A O tsogile?" Ngwana wa motu a didimala le ba ba iphitlhleng ba se ka ba tshikhinyêga. Pela a didimala go se gonnye. A bula molomo go gowa

ka lentswe le legolo a re, "Maitsêô a Gago a kae? A ga O a rutwa go araba fa batho ba bagolo ba Go buisa?" Ngwana wa motu a itidimalêla ka a ne a sa itse go bua mme Phokojwê le Senonnori kwa ba teng ba a swa ka ditshêgô, ka ntata ya se ba se utlwang. Pela a garumêla ngwana wa motu a re, "Fa nka bala gararo O ise O fetole, ke tla Go papetla dinkô ka letswele. Gantlha, gabedi . . . gararo!" Phokojwê le Senonnori ba kôbana ka matlhô fêla ba tshêga.

Pela a funa letswele a phonya ngwana wa bongapa mo nkong. Letswele la ngaparêla foo. Bogale ba Pela ba golêla pele. A betsa gapê ka letswele, le lônê la ngaparêla. A raga ka maoto a mabedi. Le ônê a ngaparêla. A thula ka tlhôngô jaaka Morwa, mme le yônê ya kgomarêla.

Phokojwê le Senonnori ba tswa ka fa ba iphitlhileng teng ba sule ka ditshêgô. Ba bina-bina ka boitumêlô ka ba tshwere mmaba wa bônê. Pela a roroma, a boifa mme ka bofefo a bo a setse a akantsê se a tla se dirang go iphalotsa. Senonnori sa re, "Monna Pela, ke bogologolo O kgerisa batho ba bangwe. Gompieno ke nna mmampodi wa Gago yo o tla Go kgaolang tlhôngônyana eo ya Gago. Phokojwê a mo tsêna ganong a re, "Nnyaa ,leso leo le bofefo e bile le motlhofo. Re tshwanetse ra mo sokodisa, ra mmogisa pele ga re mmolaya. A re gotse molelô mme re mmese." Pela a reetsa ka tidimalô a sa tlhole a tshaba sepê ka a ne a setse a itse leanô la go falola. A ba a re, "le ka dira se le se ratang ka nna mme fêla le se ka la ba la ntatlhêla mo setlharing se se mitlwa sele. Fa le rata, mpesang mo molelong o o tukang!" Senonnori sa tlhalosetsa Phokojwê gore e tla nna tirô e tona go ya go batla dikgong le go gotsa molelô. Phokojwê a dumêla mme a tlhagisa mogopolô wa gore ba pêgê Pela a tle a swê leso le le maswê. Ya re ba bolêlêla Pela a araba a re, "Le fa e bile le ka mpêga ga go na molato fêla fa le sa ntatlhele mo sekhing sa setlhare se se

mitlwa. Mpesang fa le rata!" Senonnori sa bo gapê se re e tla nna tirô e kgolo go batla mogala wa go pêga Pela. Phokojwê a ba a re ba buwê Pela. Pela ya nna ya dumêla fêla. Senonnori sa ngôngôrêgêla go buwa Pela ka go bo a ne a sa tshabe. A rata gore Pela a ôtlhaiwê ka kotlhaô e a e tshabang. Mme Phokojwê a dumêla gore ba dire jalo.

Phokojwê a ngaporolola Pela mo borokung, a mo tikêla mo setlharing se se mitlwa. Ga utlwala go kgaratlha mo sekhing seo jaaka e keteng Pela o a swa. Senonnori le Phokojwê ba reetsa thata mme ba tshêga, ba dumedisana go supa boitumêlô. "Re mo tshwere, Pela o sule e le rure!"

E rile motho a ise a fetse go metsa lefoko leo, ba utlwa mokgwasa ntlheng e nngwe ya setlhare. Ba leba mme ba fitlhêla e le ênê tota Pela a letsa molodi, a ôpêla a bile a ntse a iphimola bongapa le go baakanya ditedu tsa gagwê. "Salang sentlê, Phokojwê le Senonnori! Ke ne ke le tlhagisitse gore le se ka la ba la ntatlhêla mo sekhing. Ke teng mo ke tsaletsweng ka ba ka golêla teng moo. Ga go na tulô e ke e ratang mo lefatshing go gaisa sekhi!" A sia a siela rure.

TULÔ YA SETSHÊGÔ SA GA PELA

Ka letsatsi le lengwe Pela a ititaya sehuba a re, “Ke botlhale e le rure, mo go se nang sebopiwa sepê se ka ntshwarang le fa e bile se jelê se kgotshe!” A itatsa fa fatshe go rapama le go ja borôkô ba motshegare. E ne e le mo sekgweng mme a se na le fa e le kakanyô ya gore a ka nna a fitlhêlwa a robetse. A rôbala borôkô ba leso. A lôra, a gôna a letsa mantshwatshwa. E rile a thanya a utlwa sengwe se ngonangona fa tlase ga gagwê. A pêna nkô go dupêlêla le go bula matlhô ka bosesane. A lemoga fa a ne a sa tlhole a le mo sekgweng mme a ne a le mo teng ga legaga le le boteng le le lefifi. Molelô o no o tuka mo leisong, ditlhase tsa ônê di tthatloga phetêlêla. Pela a bula matlhô a gagwê mme a bôna Phokojwê a nnetse go tlhafuna ka mênônyana a gagwê a a bogale — motho yo a mo tlhoileng go feta botlhe. Ka ntlha e nngwe go ne go ntse Senonnori.

Ba babedi ba ba ne ba fitlhêla Pela a robetse mme ba mo tshwara, ba mmôfêlêla mo thôbaneng ka mogala. A iteba le go bôna mogala o o thatheleditsweng mmeleng wa gagwê le go mo golêgêlêla mo thôbaneng. A tlêlwa ke poifô e kgolo ya mo sisibanya mmele. Phokojwê le Senonnori ba mo raya ba re, “Gompieno re Go tshwere tôta mme ga go na ka fa O ka reng thêê ka teng!” Phokojwê a mo sotla ka go ngapetsa mogala o o bofileng molala wa gagwê a ba a batla a mo hupetsa mowa. A mo raya a re a lebê molelô o ba tla mmesang mo go ônê. Ya re Pela a bôna kgabo ya molelô le ka fa ditlhase di ntseng di ferakana ka teng, a se ka a itse se a ka se dirang Go ise go ye kae, a bo a setse a bonye leanô la go tsietsa Phokojwê le Senonnori gore a tle a falolê.

E rile go rile tu, Pela a swa ka ditshêgô, a re “ha, ha, ha!” Se sa gakgamatsa batshwari ba gagwê. Ba lebana ka matlhô a e keteng a tla gotoga mo ditlhogong. Phokojwê a ba a re, “Motlha mongwe ga O a ka wa tlhaloganya gore ra re’ng, monna Pela. Kana ra re re tllile go Go besa.” Pela a tshêga segolo setona. Senon-nori sa tlhalosa fa ba tla mmesa mo molelong o o tukang oo. A ba a re ga go bonale se Pela a se tshêgang. Pela a tswêlêla ka setshêgô mme kwa moragô a re, “Ke utlwile le re le mpesa mo molelong! Intshwareleng go le tshêga. Ke ne ke fitlha ke tswa kwa tulong ya me ya setshêgô. Ke tulô ya sephiri e ke e itseng. Fa le eletsa go e bôna, nka ya go le bontsha kwa e teng fa le mpofolo-tsê.” Bagôma ba ya kwa khuting ya legaga go ya go itshêba mme e rile ba boa Phokojwê a tswa molomo a re, “Pela, re batla gore O re isê kwa tulong eo ya Gago jaanong jaana. E tla re re sena go e bôna gore e ntse jang, O busediwe kwano legageng mme re itlaganele go Go besa.”

Ba folosa Pela mo thôbaneng mme ba mo tshwara ka mogala o o bofeletsweng mo thamung ya gagwê. Pela a ba êta pele, a etla a bina, a kora-kora, jaaka e keteng o na a itumêlêla go bo a golegilwe ka mogala. Ka nakwana e khutshwane, ba fitlha fa namaneng e tona ya more wa moduba. Thitô ya ônê e ne e le letshwagô le le boteng. Ya re Pela a o leba a nnêla go tshêga gapê go fitlhêla dikeledi di farafara matlho a gagwê le mathe a tsôrôtla kwa molomung. A supa setlhare a re, “Ke e tulô ya me ya setshêgô e!” Phokojwê le Senon-nori ba re ga ba bone se se ka tshegisang ka tulô eo mme Pela a ba raya a re ba tsenye ditlhôgô mo letshwagong. Ba dira jalo. Boemong ba gore ba tsênwê ke setshêgô, ga utlwala go bôkôlêla ga bônê. Motshitshi wa dinotshe wa mokanêla Phokojwê le Senon-nori wa ba loma matlhô le ditlhôgô. Ka go tshoga, ba lebala go tlhokômêla

mogala o o tshwereng Pela. Ba lebala gotlhe fa e se dinotshe fêla. Tsa ba loma tsa ba tsa ba itlosetsa. E rile di ba tlogêla, ba utlwa setshêgwana se ba se itseng mo sekgweng. E ne e le sa ga Pela. Ba galefa, ba ikana gore ba tla mo kgaoganya ditokinyana. A kua a le kgakala a re, "ke rile ke tulô e ke tla le tshêgang mo go yônê. Ke tshegile ka ba ka itumêla rure!" Ya re a rialo a tshêga thata thata mo a bileng a ira gore dinônyane, matôtôtô le dibopiwa tse dingwe tsa sekgwa gotlhe go tshêgê. E ne e le Phokojwê le Senonnori fêla ba ba se kang ba tshêga.

PELA LE PHOKOJWÊ LE PHIRI

Phiri ya utlwalêla botlhale ba ga Pela mme ya bôna e kete balesi ba gagwê ke masilo. 'Tsatsi le lengwe a bua le Phokojwê gore ba dirê leanô la go tshwara Pela. A ikana gore fa ba se ka ke ba mo tshwara ka leanô la gagwê, o tla itatola lesika loora Phiri. E ne e le ka nakwana ya motshegare wa maitsebowa fa dikgomo le dipudi di simolola go retologêla kwa magaeng. Phiri a raya Phokojwê a re, "Sianêla kwa legaeng la Gago mme O fetê O itirê jaaka molwetsi. O tsênê mo dikobong, O ikidibatsê go bo go lebêgê jaaka e keteng O sule. O se ka wa ba wa tshikhinyêga le fa ba bangwe ba ntse ba tla, go fitlhêla Pela le ênê a thologêla mokgosi wa leso la Gago. E tla re fêla jaaka a Go ama, re mo phoronyê gangwe fêla." Phokojwê a sianêla gae go ya go dira jaaka a laetswe.

Phiri a tabogêla kwa ga Pela mme a feta a kôkôta lebati jaaka motho a tshogile. A raya Pela a re, "Ke Go tliseditse mafoko a a botlhoko thata morwa-rra, Pela. Kana Phokojwê o sule mo mosong ono mme ke rile a ke tsênê jaana ke Go itsise le fa ke le mo tirong ya go rulaganyetsa phitlhô ya gagwê." Phiri a sêsêla le ditsela a tlogêla Pela a ipaakanyetsa go ya kwa lesung. Pela a fitlha kwa ga Phokojwê; a šêbašêba mme e rile a fitlha fa go robetseng Phokojwê a mmôna a ingaraladitse jaaka motho a sule. Mme ka Pela e ne e se lesilo le le tsiediwa-tsiediwang go sa twe sepê, a ipuisa gore Phokojwê a tle a mo utlwê a re, "A morwa Phokojwê wa mogolo! Ntla e kete ga a a swa; nnyaa, ke solofêla gore o sule. Ke tla leta fa go fitlhêla ba bangwe ba tlê. Mme ntle pelo ya me ga e dumele gore o sule tôta. Ke

a belaêla. Ke itse gore fa phokojwê e sule e tle e supe gore e sule ka go nna e tshikhinya leoto la yônê la moragô”

Phokojwê o ne a ntse a reeditse puô yotlhe ya ga Pela mme ya re ka a ne a rata go supa fa a sule ga mmannete, a tshikhinya leoto la moragô. Pela a gana go le bôna le tshikhinyêga. A itse sentlê fa e le gore o beetswe mogotlha go tla a tshwarwa. A tswa mo tlung ka lebelô le le boitshêgang, a boroladitse ditsêbê. A sia a ba a ya go tsêna kwa ga gabô.

Phiri a tsiediwa ke botlhale ba ga Pela ka mokgwa o.

PELA LE KHUDU

Ga twe malatsi ga tlhabe ka go tshwana. E rile ka letsatsi le lengwe Pela a ntse a gopola gore o tlhalefile go feta diphôlôgôlô tsotlhe, a rakana le monkana 'a gagwê, e bong Khudu. A simolola go tshameka ka ênê a re, "Senyokologi ke wêna wa monna mogolo, fa ke ne ke ka thuba lebelô le wêna, nka Go sia ka ba ka fitlha kwa bofelong O ise O bônale. Nka jwala mabêlê mo tseleng a ba a mela, a tswa, a rôjwa O ise O bônale. Khudu a araba a re, "Mme fa e le wêna Pela O taboga mo mmung mme nna ke šapa mo metsing, ga O ka ke wa ba wa itse ka fa ke tsenyeng ka teng." Ka Pela a ne a gopola gore khudu e bonya le mo metsing, a dumêla gore ba tlhômê jalo. Ba lekanya dimmaele tse tlhano mme mo mmaele nngwe le nngwe e fêlêlang teng, ba tlhôma thôbane. Pela o na a tla siana mo tselaneng ya dinao e e tlhamale-tseng go bapa le noka.

Khudu a bôna gore o tshwanetse go ruta Pela maitsêô. A bo a na le mosadi le bana ba le banê mme ka botlhano ba bônê ba tshwana mo O neng O se ka ke wa ba farologanya e bile ba tshwana le monna mogolo Khudu. Go lebagana le thôbane ya ntlha Khudu a fitlha mosadi wa gagwê, fa go ya bobedi, le ya boraro, le ya bonê, le ya botlhano, a baya ngwana wa gagwê; kwa go ya bofêlô, ga êma ênê, Khudu tôta. Thulaganyô e a e dira ka nakwana ya mahube a naka tsa kgomo fa Pela a sa ntse a ile le borôkô le diphôlôgôlô tse dingwe di sa ntse di le mo dikutleng tsa tsônê.

E rile kgantelê Pela a fitlha mme ya re a bôna Mma-Khudu a ntse a letile mo metsing a kua a re, "Ipaakanyê." A re yê! "Lebelô le legolo la simologa. Pela a thuntsha

dithole le tsela a boroladitse ditsêjwana. MmaKhudu o na a simolola fêla a bo a boêla kwa dipitseng kwa gae. Fa a fitlha fa thôbaneng ya bobedi, Pela a bôna morwa Khudu wa ntlha a ba a bua a le nosi a re, "Tloga re yê koo, monna mogolo; Khudu gompieno o šapa ka bofefo thata." Ya re a fitlhêla Khudu kwa dithôbaneng tsa bobedi, le boraro le bonê a bôna a lekanywe ke go oketsa lebelô la gagwê fa a batla go sia Khudu. A ikudupanyetsa go taboga mmaele ya bofêlô ka lebelô la sebudubutswane. A rôbatsa ditsêbê mo molaleng maotonyana ya sala e kete ga a ame mmu. A fitlha kwa thôbaneng ya bofêlô mme a gakgamala go bôna Khudu a tlolaganya fa pele ga gagwê. Khudu a ba a re, "Ke ne ke setse ke re gongwe O tlaetse mo sebakeng le gore ga O tlhole O tla tla, monna Pela. A O ntse O itapolositse mo tseleng?" a bua jalo a mo tshêga. Pela ka nakô e o ne a se na thata ya go fetola ka sehuba sa gagwê se ne se lela melodi a hupetse ke setšhwe. Maoto a gagwê a ne a le botlhoko mme ditlhong tsa oketsa go lwala ga gagwê.

A tlhotsetsa gae morwa Pela a utlwile botlhoko thata ka e ne e le la ntlha a fenngwa ke botlhale ba yo mongwe.

PELA LE PHOKOJWÊ LE PITSE

E rile 'tsatsi le lengwe fa le gasa lefatshe ka marang mme le omeletsa monywê o o neng o a bo o kgobokanye bojannyê le mo matlharing a ditlhare, Phokojwê a phakêlêla go tsoma Pela le go tla go mo otlhaêla melato ya gagwê. A bua a re, "Nka itlhôbôga fa ke se ka ke ka ipusolosetsa mo selonyaneng se!" Ka Pela le ênê a ne a sale a rwala bosigo ka tlhôgô, a lebêla Phokojwê a ntse a mmatla mme a ba a itse sentlê gore o mmatlêla'ng. Ya re a ntse a mo potologisa jaana a bôna pitse e tona-tona a robetse fa fatshe mo mokgatšheng. E ne e gompetse jaaka e e suleng. Pela a e baya leitlhô a ba a tla a bôna mogatla wa yônê o tshikhinyêga, mme a lemoga fa pitse e sa swa, e robetse fêla. Pela a wêla mo tseleng. Ya re a bôna Phokojwê a mo goeletsa a re, "Tla nkgonne Phokojwê, a re lebalê tse di fetileng. Nama ke e e anegilwe mo mokgatšheng mme fa O ka e tsaya, O ka e e ja selemô sotlhe." A ya go mmontsha pitse eo a bile a ntse a re, "fa O ka e gatêlêla fa fatshe, ga e ka ke ya ba ya dira sepê. E tla bo e le ya Gago."

Fa Phokojwê a batla go itse gore a ka kgôna selô seo jang, Pela a itlhaganêla ka karabô ya gore, "Nna fa ke ne ke le mogolo jaaka wêna ke ne nka betêlêla Pitse fa fatshe ka bomotlhofo. Ke ne ke tla ipôfêlêla mo mogatleng wa gagwê mme e re a leka go tsoga, ke mo gogele kwa tlase. Go no go tla nna motlhofo go mo panyeletsa jalo."

Le fa Phokojwê a ne a sa dumele gore a ka kgôna Pitse ka tsela eo keletso ya go rata gore Pela a itse fa a le marapô ya mo dira gore a dumêlê go dira jaaka a tlhagisi-tswe. A lesa Pela a mmôfêlêla mo mogatleng wa pitse e

e robetseng. Pitse ya thanya mme ya re e utlwa bokete ba selô se se kwa mogatleng, ya kutlopologa ka pela, ya thimotsa mogatla wa yônê e bile e raga ka tlhako tsoopedi tsa moragô. Phokojwê a sala a kalauwêla jaaka sekatana sa letsela mo phefong ya setsuatsue.

Pela a swa ka ditshêgô a mo gowa a re, "Mo gatêlêlê nkgonne morwa Phokojwê, O golegeletswe sentlê mo go ênê gônê." Mme ka lebaka le, ke fa Phokojwê a ne a setse a simolotsê go elets a ka bo a ne a se ka a dumêla go golêgêlêlwa mo pitseng. Pitse o ne a šakgetse go fetisa selekanyô a leka go ikgomorola Phokojwê. A raga a ntse a itaanya morwalô wa gagwê le lefatshe. La bofêlô a mo ragêla mo setlharing se se mitlwa e e bogale, a ba a mo re mo teng, tshwatlha!

Phokojwê a tswa teng a tsitlile a ba a re, "Rure e kete ga ke nka ke ba ke feny a phôlôgôtswana e gopê e." A boêla ga gagwê a tletse ditlhabi mo mmeleng a palêlwa ke go tsamaya ka ntata ya go tlhotsa. Pela a siêla mo sekgweng a itumetse go tsietsa phôlôgôlô e e mo fetang ka botona.

TSHEKISÔ YA GA REYNARD

Go ne go na le Phokojwane a bidiwa Reynard, letlhale la nkgata-kerêlêlê le le neng le ngongoregisa diphôlôgôlô tse dintsi ka go di utlwise botlhoko. Tsa ya go mo ngôngô-rêgêla kwa kgosing ya tsônê, Tau. Kgosi Tau a bitsa morongwa wa gagwê yo o boikanyô e bong Katse, Tibet, mme a mo laêla go ya go bitsa Phokojwane gore a tle kgosing go tla go sekisiwa. Katse ya rwala mogatla mo tlhogong, ya thuntsha dithole go ya kwa ga Phokojwane, Reynard.

E rile a sa le kgakala, mosekisiwa a mmôna a tla, mme a ipotsa gangwe le gapê se morongwa o ka bong a se tlêla. Katse ya gôrôga mme ya mmolêlêla molaetsa wa kgosi e kgolo ya diphôlôgôlô ya re, "a rialo kgosi Tau a re a se bônê nna a bônê wêna ka mosô kwa kgotleng, mme gore re se ka ra tshogane re thibêlwa ke sepê, re tshwanetse go ya go rôbala kwa motsing wa kgosi."

Phokojwane o ne a setse a baakantsê manô a gagwê mme a tlhômamisetse morongwi gore e tla re letsatsi le tlhaba ba bo ba le kwa kgotleng. A bolêlêla morongwi gore ga go na ka mo gongwe; ba tla phakêla ba tsamaya mmôgô. A feta foo a kopa Katse Tibet gore e lale kwa ntlung ya gagwê mme Katse ya lebogêla go tsêwa ka maitsêô a a kalo. E rile nakô ya dijô tsa maitsibowa e atamêla, Phokojwane a kgarakgatshêga le ntlo a baakanya tafolê ya dijô. Dijô tsotlhe fêla e ne e le dinotshe, tsina ya tsônê e tletse dijana. Katse a di leba ka mabifi a ba a re, "Nna ga ke kgatlhegele dijô tsa mofuta o; a ga go na pêbanyana gopê e O ka e mphang?" Phokojwê a ba a ithaya a re, "Ke a re ke tla ja mógopo o tletse motho a rialo!" A bitsa Katse Tibet a re, A O batla pêba? Tla

le nna kwa sefalaneng sa moruti; se tletse dijô mo dipêba tsa sônê di sailang le ntlo." Ba salana moragô go ya koo.

E rile ba sena go fitlha fa sefalaneng, Phokojwane a supa ka monwanyana a re, "Phatlhana ke ele," a supa e a neng a tsenye a ba a tswa ka yônê go le pele fa a sena go utswa koko ya moruti e e mafura. Ka go tlhobaediwa ke magodu a a ntseng jaana, moruti a thaya mogotlha wa selaga gore se se tla tsênang ka phatlhana eo se tle se tshwarwê. E rile Katse Tibet a re o a tsêna tshipi tsa lela tlha-r-r-r-raa! Phokojwane a bôna golô a tsêna a sia Katse e ngaa mo tshiping. Moruti fa a utlwa selelô sa yônê, a tla a ipaakanyeditse go tla go dirana le Phokojwane. Teng mo lefifing la bosigo, a betsaka fêla ka thôbane ya gagwê. Katse fa e utlwa manokonoko ya tloîlêla moruti mme ya nwetsa menônyana a yônê mo tlhafung ya gagwê. E rile moruti le mosadi wa gagwê ba sa ntse ba diilwe ke go tlhatswa nthô ya mênô a Katse, yônê ya tsênêlêla mogala o ba neng ba tlogile ba e bôfa ka ônê, ka mênô, mme jalo ya falola.

Kgosi Tau a šakgala thata fa Phokojwane a se ka a bônala kwa kgotleng. Le morongwi a se ka a ba a ya go latola tsa thomô ya gagwê. Phokojwane ênê a itumêlêla botlhale ba gagwê le go tlo disa mosimane wa kgosing molaô.

KHUMÔ YA GA REYNARD

Ka go twe 'thukhwi o rile ke lebelô, marota a re ke namile', molaô wa otlolola letsôgô la ônê le lelele wa ba wa tla wa tsisa Phokojwane kwa lekgotleng. Go ne go tletse diphôlôgôlô tsotlhe fêla tse di neng di kile tsa ngongoregi-siwa ke Phokojwane mme bontsi ba tsônê bo ne bo ipaakanyeditse go naya bosupi kgatlhanong le ênê. Ka ntlha ya go tlhamalala ga bosupi bo bo kayang bomaswê ba ga Phokojwane, moatlhodi kgosi Tau a mmôna molato mme a atlhola gore o siametswe ke polaô fêla. E rile babolai ba re ba a mo garumêla a kopa kgosi le moatlhodi wa gagwê gore go mmiwê a dirê maipolêlô a boleole botlhe ba gagwê mme a ba a fetsa ka go umaka sengwe se se neng sa dira gore kgosi e mo reetse ka kêlô-tlhôkô, a re, "Mong wa me, Kgosi Tau, kwa lefatshing la Flanders go na le sekgwa se se lefifi mo lebopong la noka mme ke fitlhile khumô e e boitshêgang mo sekgweng seo; ke keletso ya me gore O njê boswa ka go itsêela khumô eo; e tle e re gongwe O ne O nna O gopola motlhanka wa Gago wa boikanyô, Phokojwane Reynard."

Tau a nyêra marapô mo setilong sa katlholô fa a utlwa kwa khumô eo e fitlhilweng teng. Diphôlôgôlô tse di neng di bina ka megatla di gopola gore Reynard o tla bolawa, tsa simolola go boifa fa di bôna e kete Tau o batla go fetola katlholô.

Ka mmannete a mo itshwarêla a ba a mmaya mongwe wa baêta-pele mo lekgotleng la gagwê. A bua jaana a re, "Reetsang lona lotlhe barêna le bagolwane. Morêna Phokojwane Reynard go tlogeng gompieno ke mongwe wa badiredi ba bagolo mo kgotleng ya me, mme ke a le tlhagisa, e bile ke ikanêla go bolaya yo o tla tloang

molaô o, gore le tshwanetse go mo naya tlotlô e kgolo.” Baba ba ga Reynard ba futsafala thata thata.

Reynard a kopa kgosi e kgolo gore e mo letlêlêlê a tsêyê leêtô la go ya kwa Rôma mme a dumêlêlwa. A tsamaya a patilwe ke Mmutla le Phelefu. Ba tsamaya go tswa kwa kgotleng go ya ntlung ya ga Reynard mme e rile ba fitlha teng, a raya Phelefu a re e disê kgôrwana ya ntlo ya gagwê a sa ntse a ile go bontsha Mmutla, Kayward, mosadi wa gagwê mo teng ga ntlo. Mmutla wa itumêlêla tlotlô e o amogetsweng ka yônê ke Reynard. Ka pelêpelê Phokojwane a phamola Mmutla a mo sôka tlhôngo mme a mo ja.

A tsenya tlhôngo ya gagwê mo kgêtsaneng, a e nêêla Phelefu gore e e isê kwa kgosing. Phelefu e ne e sa itse se e se rweleng mme le gônê e se na kgopolô ya gore Phokojwane e ka re a sa ntse a ne a itshwarêlwa a ba a dira molato opê. Kgosi ya bula kgêtsana mme tlhôngwana ya ga Mmutla ya re fa fatshe, potoko! A lemoga se se diragetseng mme ka pelo e e geletseng madi a botsa a re, “Kana ke motho yo o maswê jang go bo ke atlholetse leferefetšhana le leso ka tloga ka imenaganya e le nna, ka mo golola go ya go tswêlêla mo tirong ya gagwê ya polaô ya batho ba me?” A ikgagolaka ka dinala mme ga bo go sa thuse sepê.

Phelefu a tlhalosetsa ba bangwe gore e rile a nêêlwa kgêtsana ke Phokojwane Reynard a mmotsa kwa Mmutla a leng teng mme a bolêlêlwa gore o ne a sa ntse a tsere dikgang le rakgadiagwê, mogatsa Phokojwane. “A re ke fetê ke bolêlêlê kgosi gore se ke mphô e e tswang kwa go ênê kwa ntlung ya gagwê ya boitapolosô.”

PHALOLÔ YA BOBEDI YA GA REYNARD

E rile letsatsi le le latêlang le tlhaba la tlhabêla Reynard le se lentlê. E ne e le le le latêlang la polaô ya ga Mmutla Kayward, kgosi e sa ntse e mo galefetse mo gotona mme le diphôlôgôlô tse dingwe di nnetse go rapêla ka dipelo gore a ba a tle a kgaolwê tlhôngô. Kgosi Tau e rile a re o tsaya bonnô ba gagwê mo kgotleng a tshogana ka phôlôgôlô e nngwe e tona e itigêla fa dinaung tsa gagwê ka selelô se se ngomolang pelo e re, "Ao, Kgosi, Tau ya Mabowa, a ko O re gololê mo botshwarong le mo tilhasêlong kwa ntlê ga thumolanô, ba ga Phokojwane Reynard. Ke ne ke feta fa motsing wa gagwê maabane, mme ka mmôna a bala dibaga tsa gagwê ka tlhômêlô e kgolo. Ka diya dinao gore ke tle ke mo dumedisê. Kwa ntlê ga go mo kgopisa le fa e le go mo roga a bo a setse a nthubaka ka mabole. Le gompieno ga ke itse ka fa ke tshedileng ka teng go nne o ntlogetse ke le gaufi le go tswa mowa." A se ka a metsa lefoko la bofêlô ga bo go setse go fitlhile phôlôgôlô e nngwe e tona gapê e bile e a ne e idibadiwa ke pelo ya re, "Kgosi, Morêna wa me ntheetsa; ke ne ke itsamaêla fêla mo mafulong mme ka bôna Reynard a karaletse jaaka yo o suleng, a kaname ka mokwatla a sa heme le go hêma. Mogatsakê ka go tlhomoga pelo a sianêla go ya go mo dupadupa go bôna fa a sule e le rure kgotsa a sa ntse a tshela. Phokojwane wa setlhogo ka tshoganyetso e kgolo a mo loma a mo komola tlhôngô a e latlha kwa. A tsoga a nkalola tsatsi lotlhe mme ka falola fêla ka fa go sa itseng opê ka teng."

Tau a tuka molelô mme a romêla gapê gore Phokojwane a tlisiwê kwa kgotleng go tla tshêkong. A mo ikanêla a ba a supa magodimo ka monwana. Tau o na a lemogile

gore o tla fêlêlwa ke diphôlôgôlô tsa gagwê A fitlha tshêkong mme a atlholêlwa leso gapê. Gape a bua kaga khumô e a neng a rata gore kgosi Tau a e tsêyê a ba a solofetsa fa a ka ya go supa fa e teng. Le ka motlha o a itshwarêlwa gapê. Ka botlhale a fenyâ lesika loora phôlôgôlô lotlhe!

MOSIMANE TŠHAKIJANA

Go ne go na le mosimane kwā lefatshing la Mazulu a bidiwa ka leina la Tšhakijana. Mmaagwê a mo naya mogotšwana wa Setswana. A tsamaya a tswa mo gae mme mo motsing o a neng a fapogêla mo go ônê, a fitlhêla basadi ba a ja mme ba jêla mo lesêlong. A ba tshêga a ba a ba bitsa masilo. Ya re ba utlwa se a se buang, ba mo kopa gore a ba adimê mogopo wa gagwê. E rile ba ntse ba a ja, wa wa, wa thubêga. A re, "Le ntuêlêlê mogopo wa me o ke o neilweng ke mmê fa a sena go njêla bogobê ba me, bo ke neng ke bo filwe ke rrê." Basadi ba ba mo duêla ka kgamêlô ya Setswana e e dirilweng ka thitô ya setlhare. A ba leboga a tswêla pele.

E rile a ntse a tsamaya. A fitlhêla basimane ba gamêla kgomo e e mašwi mo kgapeng ya lejlwê. A ômêlêla ka ditshêgô a bile a re, "Bônang dieleele tsele di gamêlang kgomo mo khuting ya letlapa!" Ka ba tlhabiwa ke ditlhong ba adima kgamêlô ya gagwê. A ba adima. E rile jaaka mogami a simolola go kôma ka go itse go gama ga gagwê le go nna a okomêla lehulô la mašwi jaaka le tla le kokomoga, kgomo ya tenwa ke se se e tenang. Ya ithakgatha, ya gasagasa mekaô mme ya otlolola tlhako ya garaswanya mogami le kgamêlwana ya gagwê, a sala a le mašwimašwi. Kgamêlô ya tlêrêbagana dikgapetlana. Tšhakijana a lesa go tshêga mme a bua ka go betwa ke pelo a re," Mme le duêlê kgamêlô ya me, e ke neng ke e tsere mo basading, ba ba neng ba thubile mogotšwana wa me, o ke neng ke o filwe ke mmê." Basimane bônê ba mo duêla ka dithôbane tse a ka di dirisang fa a lwa.

A tswêlêla pele mo mosepeleng wa gagwê mme ya re:

a ise a ye kgakala, a fitlhêla banna ba babedi ba tshwara-ganye ba lwa ka mabôgô jaaka basadi. A tshêga-tshêga a ba a kotama fa fatshe. Ba mo kopa gore a ba adimê dithôbane tsa gagwê mme e rile ba ntse ba lwa, tsa phatloga tsa rôbêga. A lela a re,” Le ntuêlêlê dithôbane tsa me, tse ke di neilweng ke basimane, ba ba neng ba thubile kgamêlô ya me, e ke neng ke e neilwe ke basadi ba ba neng ba thubile mogotšwana wa me, o ke neng ke o nielwe ke mmê.” Banna ba mo duêla ka selêpê.

A tsamaya a itumetse ka jaanong a tshotsê lerumô la mmannete. A bôna mosadi mogolo a leka go fatsa dikgong ka letlapa le le bogale. A ba re,” mma ke tlhokomologê lesilo le rêmê dikgong ka lejwê.” Mosadi mogolo a bo a setse a utlwile mme a adima selêpê seo. Ba ne ba le kwa godimo ga majwê a mawa. Mosadi mogolo a leka go rêma mme selêpê sa tšhwamoga sa ya go wêla kwa tlase ga lewa leo. Tšhakijana ya ne e kete o ka swa ke pelo e e botlhoko mme a lela a re, “O tla lefa selêpê sa me se ke se neilweng ke banna ba ba neng ba robile dithôbane, tsa me, tse ke neng ke di neilwe ke basimane, ba ba neng ba thubile kgamêlô ya me, e ke neng ke e filwe ke basadi, ba ba neng ba thubile mogotšwana wa me, o ke neng ke o neilwe ke mmê.”

Mosadi mogolo a itshopara a bolêlêla Tšhakijana gore ga na sepê se a ka mo duêlang ka sônê. Ka go betwa ke pelo Tšhakijana a mo kgorometsa go mo digêla kwa selêpê sa gagwê se wetseng teng. A swa leso le le botlhoko ka ntlha ya go se tlhokomele dilô tsa kadimô. Tlhokô-mêlang dilô tse le di adimileng!

TŠHAKIJANA LE MOSADI-MOGOLO

Ka letsatsi le lengwe, Tšhakijana a tsamaya. E rile a ntse a tsamaya a fitlha mo motsing mongwe mo go agileng mosadi mogolo. O ne a nna a le esi. Mosadi mogolo a mo tlwaêla. E rile ka le lengwe Tšhakijana a re, „Mmê mogolo, mmê mogolo, a re tshamekê ka go apaana mo pitseng e kgolo e ya Gago mme e ne e re yo o apeilweng a kua a re, 'Ijoo, ke a butswa, a ntshiwa mo pitseng.' Mosadi mogolo a dumêla. Tšhakijana a itlhaganêla a re ba simololê ka ênê.

A ikgara mo pitseng mme mosadi mogolo a kgotletsa molelô ka fa tlase ga yônê. E rile a utlwa bothithô ba molelô, Tšhakijana a kua a re, “Ijoo, mma wee, ke a ša, ke a apêêga.” Mosadi mogolo a mo ntsha. Ga tsêna mosadi mogolo mme a solofêla gore Tšhakijana o tla nna pelonomi fêla jaaka a ne a ntse. E rile fa pitsa e utlwa molelô, ya fisa mosadi mogolo mme a kua a re,” Ijoo wee, ke a butswa, ke a apêêga.” Tšhakijana a tsaya tshilô ya lejwe a e baya fa godimo ga moritshana, a apaa mosadi mogolo a butswa.

E rile a sena go butswa, Tšhakijana o mo swaa mme a tlhôpha marapô a a bêêla fa thokô. A apaa mosôkô. A apara diaparô tsa moswi mme a nna fa a tlhôngang a dula teng. A tshola dijô a bêêla kwa motsheô ga ntlo. Ya re bana ba mosadi mogolo ba boa maitsibowa a ba naya dijô ba a ja. Ga ba a ka ba lemoga gore ga se mmaabô yo o ba nayang dijô.

Yo mmôtlana ya re a ntse a a ja a bôna lenala le le tshwanang le la ga mmaagwê mogolo. Fa a re o bolêlêla bo-mogolowê ka ga lônê ba mo ômanya ba re o tlhôlela mmaabô mogolo go swa. Fa ba feditse Tšhakijana a

latlhêla diaparô tsa mosadi mogolo kwa kgakala a re,
“Le jelê mma’a lona mogolo. Ba mo lêlêka mme e rile
a fitlhêla noka e tletse, a iphetola tshilwana. Mongwe
wa bônê a e sêla a ba a re,” fa e ne e ka re re eme jaaka
jaana ka lebêla Tšhakijana a eme kwa moseja ole wa noka
e, ke ne ke ka mo thuba ka lentswê le jaana! “A le tika
ka bokolwane, ba le lebêlêla kwa le tla wêlang teng mme
kgakgamatsô e kgolo e ba e bonyeng ke gore e rile le ama
mmu ka kwa la iphetola ênê tôta Tšhakijana yo ba neng
ba le motlhaleng wa gagwê. Ênê ka kwa a kgana a re
“le ntlodisitse noka e tletse, ke a le leboga rure!” Se
ikanyeng bo-mheta-ka-tsela.

TŠHAKIJANA LE DIKGOMO TSA KGOSI

Ya re a ntse a tsamaya mo lefatshing la ga gabô, Tšhakijana a gôrôga mo motsing wa kgosi nngwe mme a fitlhêla dikgomo tsa kgosi di diswa ke banna e seng basimane. A raya banna bao a re, "Banna ba ga etsho, a le raya gore ga go na basimane ba ba ka disang fa e le fa le setse-setse dikgomo moragô jaana?" Ba se ka ba mo tlhokômêla mme ba botsa gore o tswa kae o ya kae. A tlhalosa gore o tsamaya le lefatshe fêla jaaka motho wa batho yo o ikanyêgang mme yo kwa ga gabô tirô ya gagwê e kgolo e leng go disa dikgomo. A bolêla fa go se kgomo e ka latlhêgang fa a setse a di setse moragô. Banna bao ba tlhola naê ba mo leka mme e rile maitсібowa ba mo supa fa pele ga kgosi le go bolêla tsotlhe tse a tlhotseng a di buile. Kgosi ya tshogana ka e mo rata mme ya dira gore go tlogeng letsatsing leo e nne ênê modisa wa dikgomo tsa gagwê yo o boikanyô.

A fiwa dijô le nama mpa ya gagwê ya lala e gagametse. Go ja nama ka malatsi otlhe ga mo tlwaetsa bonnô boo ka pelê. Ka go twe malatsi ga tlhabe ka go tshwana, e rile mo sebakeng, nama ya tlhokafala thata mme Tšhakijana ka a ne a gopola gore o botlhale thata, a dira leanô la gore nama e boêlê e bônâlê. Motse e ne e le wa Mazulu kwa basimane ba mophatô ba rôbalang kwa dikgotleng e seng kwa malwapeng. E rile bosigo bongwe fa go utlwalang fêla ntša le go kitimetsa ga baloi, a ngwang-waêlêla kwa lerumong la motlhabani mongwe mme a le somola fa le neng le sometswe teng. A itsadisa lefifi go tla a fitlha kwa lesakeng la dipholo tsa kgosi tse di mafura. A ratêla e nngwe mme a e re thusu ka lerumô! E rile go tsogwa monna a ba a karaletse mo sakeng. Tšhakijana a

ya go sômêla lerumô kwa a le tsereng teng. A phakêlêla kwa 'sakeng mme ga utlwiwa selelô sa gagwê a lelêla kgomo ya kgosi. E ne e le ka yônê nakô e kgosi e tlang e ye go lekola dikgomo tsa yônê. Ya bo e setse e fitlhile, e apere kobô ya metlhose. Ya latlhêla matlhô mo 'sakeng mme ya re go bôna se e se bônang ya re, "Ke eng nê, ke'ng se se bolaileng pholo ya me e e mafura?"

Ga tsosiwa batlhabani ba mophatô go tla go bôna dikgakgamatsô tseo. Ba dumalana gore e tlhabilwe ka segai kwa ntlê ga pelaêlô. Ba sala ba gakgametse ba sa itse gore motho yo o dirileng tirô e o ka ne ane a gopotseng. Kgosi ya laêla gore dingaka di bidiwê di tle go tshêla marapô a tse di suleng, malaola di tsamayang. Fa a tla go rialo, Tšhakijana a utla a tshaba mme a itlhaganêla a re, "Rure ke na le pelaêlô, go na le motho yo o maswê mo bathung ba kgosi; a go tlhatlhojwê diaparô le digai tsa batlhabani." Ka nnete ba tlhatlhojwa jalo ke matona a kgosi. Ya re lekolwane le lengwe le re le ntsha segai sa lônê, la se fitlhêla se thamuketse madi go tla go fitlha kwa kgatleng. Mme botlhe ba gowa ba re, "Golô mo ke wêna o bolayang dikgomo tsa kgosi?" Kwa ntlê ga puô a tsêwa a ya go bolawa. Nama ya kgomo eo ya apêwa yotlhe.

Tšhakijana a bolotsa dikgomo jaaka gale go di isa mafulong a manaana mme letsatsi leo lotlhe a tlhola a akanya se a ka se dirang gore a tle a jê nama eo a le nosi. E rile letsatsi le simolola go rapama, a isa dikgomo tsa kgosi mo kgotšhopong ya lelwê e e itseweng ke ênê a le nosi mme a di fitlha foo. A tabogêla gae a feta a goeletsa a re, "Bo-rra wee, thusang, dikgomo tsa kgosi ga di bônale mme ga ke itse se se di phamotseng." A bua jaana a ikgasa-kgasa ka dikeledi. Ka e ne e le batho ba metlha eo, ba laêla gore banna basadi le bana ba yêlê dikgomo letsholô, le basadi bagolo le banna bagolo ba ikôkôtlêlêla kwa sekgwaneng seo. Legae la sala le rile

ngodie! Tšhakijana a tsamaya nabô go supa fa dinyelele-tseng teng. Ka ponyo ya leitlhô a nyêlêla Tšhakijana mme a boêla kwa gae kwa dipitseng tse di neng di tlogetswe di le nosi. A tsaya nama a e fitlha ntlheng e nngwe ya sekgwa e e itseweng ke ênê fêla, mme dipitsa a di tlatsa ka motshotêlô . A boêla kwa bathung go ya go ipatlisa legotswana la phiri. Batho e rile ba ntse ba putla dikgomo ka dipelo tse di botlhoko ba mmôna atla natsô melôngwana ya gagwê e bile e phamphanyêga ke tlala. Ba itumêlêla modisa yo o botlhaga bo kalo mme banna bagolo ba mmôka ba sa naane sebaka. Bontsi ba mo lebogêla go ba thusa gonne fa dikgomo di ne di sa bônale, go ne go tliilwe go lalwa mo nageng bosigong boo. A botsa gapê a re, "E ka ne dijô tsa kgosi kwa moragô di tla butsa sentlê? A re tloseng dinao ba ga etsho, nna ke utlwa pelo ya me e boifa."

Batho ba itlhaganêlêla kwa moragô. Ba ntlha ba feta ba khurumolola dipitsa. Pônô e e kôpanyeng le matlhô a bônê ba e fitlhêla e gaisa dikgakgamatsô tse ba neng ba kile ba utlwa di bolêlwa ke bagologolo. Ba fitlhêla boemong ba nama e e mafura, dipitsa tsa kgosing di ntse sephetsa ka motshotêlô. Bangwe ba simolola go akanya gore mosimanyana wa dikgomo tsa kgosi ke moporofeta yo moša ka a ne a buile gore o a boifa.

E rile ba sa ntse ba gakgametse jalo, Tšhakijana a gorosa dikgomo mme ya re a sena go gama, a ko a nyêlêla go ya go ja dinama tsa gagwê. A nna modisa wa kgosi go fitlhêla a ikopêla go letlêlêlwa go tsamaya. O ne a ikantswê, go twe o tlhaga e bile o boikanyô. Boammaarure ke gore bontsi bo ne bo tsieditswe ke matlhwana a gagwê a a bogale a a phatsimang botlhale. Se reng le bôna seša segologolo la se latlha!

MMAPULENG

Mosadi wa motlhôlagadi o ne a nna le ngwana wa gagwê wa mosetsana, mme e rile nakô e ntse e ya, ba tshwenngwa ke dilô tse dintsi mo ba neng ba agile teng. Kwa moragô mmaagwê mosetsanyana yo a ikaêlêla go hudugêla ntlheng e nngwe ya lefatshe. Ntlo ya gagwê e ne e tla agiwa e seng kgakala thata le marope a magologolo. A bolêlêla ngwana wa gagwê fa ba tshwanetse go rwala dithoto ba tloga mme ngwanyana a le supa a re, ke le. Mmaagwê a bôna gore go tla nna botoka go mo leka ka bonya mme a huduga a mo tlogêla mo matlotleng. O ne a tle a mo tlietse dijô mme a opele go mo itsese fa e le ênê, mmaagwê. Dimo yo o neng a tlhorontshitse batho a êla selô se tlhokô se. A ithuta le yônê pina ya ga Mma-Mmapuleng. E rile ka letsatsi le lengwe, dimo a tla go ôpêla jaaka e keteng ke mmaagwê Mmapuleng mme a bo a dirêla gore e tle e re fa a ka tswa, a mo tsêyê a ye go mo kometsa. Mosetsanyana ka a ne a itse lentswe la ga mmagwê sentlê a bolêlêla dimo gore, "ga O mmê." Dimo a tsamaya a ya a metša tshilwana ya lejwê e rile tlêrê, e tswa mo 'isong. Ka letshegô la gagwê a dira lentswe le le molodi o tshwanang le wa la gâ Mma-Mmapuleng. Ngwanyana a ithaya a re ke mmaagwê yo o mo opêlêlang. Dimo a mo re, phoro! a mo latlhêla mo kgêtsaneng ya gagwê. A tsamaya mme mo tseleng a fapogêla mo motsing mongwe. Mmapuleng a ntsha monwana wa gagwê ka letshobana la kgetsana mme ntsalaê a mo lemoga ka ônê; a siana go ya go bolêlêla raagwê mme maloma 'a gwê a bisa go itse ka fa a ka mo falotsang ka teng.

Ka bofelo a tlêlwa ke leanô la go 'roma dimo kwa nokeng. A tsaya kgamêlô mme a e phunya matshoba ka

kwa tlase. A raya dimo a re, "Fa O ka tla O nkgeletse metsi a tletse mo kgamelong e, ke tla Go fa nama e e mafura a makgamukgamu." Dimo ka a rata nama thata, a ipolaya ka lebelô go sianêla kwa molapong o o neng o le kgakajana. Kwa nokeng a tlatse kgamêlô ka metsi mme a dutle a ba a fele dimo a ise a ba a tlhatloge noka. Kwa moragô, maloma 'a Mmapuleng a bofolola kgetsi mme a mo ntsha. A tsenya ntša ya setsênwa no teng ga kgetsi mmôgô le mefu e e malomô a bolayang.

Le fa tlhaloganyô ya ga dimo e ne e le ya ngwana yo monnye, a itse go thiba kgamêlô ka mmopa mme a tliša metsi. A fiwa nama ya gagwê. A tloîla kgêtsana a e baya fa legetleng. Kwa pele a e raya a re e mo opêlêlê mme ya ôpêla fêla jaaka Mmapuleng a ne a opetse. Dimo a itatswa dipounama ka go itumêlêla mokete o a tla nnang naô.

E rile a fitlha kwa legaeng la gagwe, a kganêla mosadi le bana ba gagwê ka se a tla se ba timang. Ya re a re ba mo tlišetse kgetsi, ba re e a loma. A ba šakgalêla mme a itswalêla a le nosi mo tlung ka go kokotlêlêla dipati. Fa a bula molomo wa kgetsi, ga betsêga ntša le mefu mme tsa mo loma gore go bo go utlwiwê a bôkôlêla mo tlung. A tswa a tsentshiwa ke botlhoko ba mênô a ntša le manokonoko a malomô a mefu. A sianêla kwa mogobeng o o metsi a neng a kgadile mme go setse serêtsê se se nkgang fêla. A fitlha a itshukunyetsa ka tlhôngô mo go sônê; a swa a fetoga setlhare se se omeletseng dikala.

Motlha mongwe, Mmapuleng a ile kgonnyê, a re o rwalêla mo setlharing seo mme e rile fêla jaaka a ama kala ya sônê, letsôgô la gagwê la ngaparêlêla rure mo go yônê. Rraagwê a tllhaba kgomo mme a tshasa setlhare seo mafura, ke gônê ngwana wa gagwê a ngaporologa. Mmapuleng o ne a boga ka ntata ya botlhôngô e thata ba gagwê. Go ntse jalo; ngwana yo o sa reetseng molaô wa bagolo ba gagwê, o tle a reetse wa manong."

SEGÔLÊ LE SEFOFU

Nakong tsa bogologolo fa lefatshe le sa ntse le feretlhwake dintwa tsa meraferafe, go ne ga diragala ditlhalosô tsa boammaarure ba lefoko la bagologolo jaaka fa ba re, bongwe fêla ke bobedi, bongwe ke leso. Ya re batho ba rutlomologa go tshaba batlhabani ba ba setlhogo ba nakô tseo, ga tlogêlwa ba ba se nang thata kwa moragô, e bong segôlê le sefofu. Ba wêlana ba ntse ba ikgôga jalo mo matlotleng mme ba dumalana gore ka segôlê se ne se na le matlhô le morôrô se sa itse go tsamaya, sefofu se se bêtêgê mme sônê se se kaêlê tsela. Ba tswêlêla jalo ba bêtêganye mme kwa gareng ga mpa ya lefatshe, mo tlala le lenyôra di neng di simolola go ba tlhaetsa, segôlê ka matlhô a sônê sa lebêla manong, nyônyane tsa loapi di dikologa golô gongwe mme ba lemoga fa e le gore go teng nama felong foo. Sefofu ka maoto a sônê sa tsamaêla teng mme ba fitlha fa phologolong e e suleng. Ka lebaka lotlhe ba ne ba dumalana, ba utlwana mme moraedi a ba ikatumetsa. Sefofu sa re phôlôgôlô ke ya sônê gonne ke sônê se ba tlisitseng kwa e teng; segôlê sa ganêla mme sa tlhagisa gore fa se ka bo se se ka sa e bôna ka matlhô a sônê, sefofu se ka bo se se ka sa ya kwa e teng. Banna ba ba gotolanêlana matlhô mme kwa moragô segôle sa rita go tloga fa phologolong; sa ngala gotlhe gotlhe, le fa se ne se itse gore ga se ka ke sa ya kgakala kwa ntlê ga pêtêgô ya sefofu.

Monna wa sefofu fa a bôna botsala ba bônê bo senngwa ke kômang ya go nna jalo, a busa pelo ka pela mme a bitsa segôlê gore se boê. Sa inêla mo goreng ke segôlê se se nang le tshwanêlô e kgolo mo phologolong. Segôlê le sônê sa dira pelo tshwaana boêla bonnong, mmatla sa

gagwê o se bonye Ga nna kagisô gapê fa gare ga bônê
mme ba tswêlêla ka go thusana. Sa supegetsa sefofu
phologolo mme ka bobedi baa ja ka mpana tsoopedi.

Le mo botshelong ba rona re tshwanetse go thusana
mme bogolo go molemô fa ba ba kileng ba ômana ka go
tlhôka kutlwanô ba itshwarêlana.

PÔÔ YA GA JOHANE

Monna mongwe o ne a na le ngwana wa mosimane a bidiwa Johane. Rraagwê o ne a sa mo rate jaaka bana ba bangwe mme boemong ba go mo tshwaêla dikgomo jaaka ka tlwaêlô, a mo tshwaêla pôô. Basimane ba bangwe ba ne ba gama dikgomo tsa bônê, ba tshele madila ba a ise kwa magaeng. Johane o ne a se na se a ka se dirang. Rraabô wa setlhogo a ba tlhotlheletsa gore ba mo timê dijô, ba mo sotlê. Seriri sa gagwê se ne se boitshêga ka basadi ba ne ba sisimoga go mmeola le basimane ba mmihêla. E rile pôô ya gagwe e sena go lepa dilô tse ka lebaka le leleele, ya re motlha mongwe go le motshegare, ya boêla gae e sena go itomolola mo dikgomung. Ya fitlhêla Johane a siilwe le moraka go ilwe merakeng e mengwe. Pôô ya bua le Johane kaga timô ya gagwê. Ya gôtlhêla mme ya akgwa selotlele se se tona. Ya re a se tsêyê a bule fa gare ga dikgopô tsa yônê. Mo teng a fitlhêla menate yotlhe ya dijô mme ya mo laêla gore a jê, e re go fetsa a tle le sekêrê se e tla mmeolang ka sônê. Ya mmeola, ya mo tlotsa mafura, tlhôngô ya sala e bêkêsêla. Basimane ba bangwe ba gakgamala go mmôna a le mpa khubidu e kete motho a jele bobe. Fa ba botsa gore o filwe ke mang, a re o filwe ke batsamai ba ba mmeola. Ba nna ka pelaêlô e kgolo mme pôô yônê ya mo fa dijô bosigo le motshegare.

Ba bangwe basimane ba batla go mo lalêla kwa madi-song. Ba tlhêla ba itikeditse ka dithitô tsa ditlhare gore ba bônê batho ba ba fang Johane dijô. E rile e sena go ba bôna ya retologêla kwa go ênê mme ya mmolêlêla kaga bônê. Ya bua gore e tla re ba ntse ba lebile e mo fe a je.

Ya re mo maitsiboeng ba tla dira leanô la go e tshwara ba re e a tlhotsa. Ya mo tlhagisa gore a tle a dirê jaaka e keteng o a ba thusa mme a ipaakanyetse go siya nayô. Thulaganyô e ne e le gore e tla re e tlhaga legora e kutse ka lengwêlê la pele mme ênê a tle a e fofêlê, a palamê. E ne e falola leso ka basimane ba ga rraagwê ba ne ba setse ba rata go e bolaya. Ga nna fêla jaaka e mmoleletse. Ya šwarolotsa mosimane ka lenaka, ya tlola legora mme ya re e wa ka mangwêlê a mabedi Johanne a ba a setse a ingaparetse ka serota sa yônê.

Ya matla ka ênê mme ya re e le kgakala ya mmontsha ditlhare tse pedi tse dintsho sengwe se potile tsela ka fa, se sengwe se le ka fa, ya mo laya gore a se ka a kgetla kala ya tsônê le fa e le go e betsa ka lekala kgotsa letlhare la tsônê. Ya phuêla ka ênê. A raêlesêga a kgetla letlhare mme a lebala a e ama ka lônê. Ya mmolêlêla gore e ya swa mme a tlhômêlê marapô a yônê mme kwa o tla fitlhang teng a se ka a bua le batho, a re, "hee" fêla fa go buiwa naê. Gaufi le motse o motona ya wa, yaa swa.

Johane a fitlha motsing oo kwa a fitlhetseng kgosi e na le ditlhare tse di tona di diswa ke kgarebane, morwadia kgosi. Ênê le Johane ba ratana. Ka e ne e rile batho ba re ba bua naê a nna a araba ka go re hee, a bidiwa Rahee.

Motse wa Kgosi wa tlhasêlwa ke baba mme banna le makolwane a bolola go ya ntweng. E rile motshegare, Rahee a apara tsa ntwana ba a nna le pitse e tswa mo marapong a pôt ya gagwê. A tsêna ntweng a sa lemogwe ke opê. A thusa batlhabani ba kgosi mme jalo a fetsa baba. A boa maitsiboa go belesolola. Batlhabani ba mo tlôtlêla kaga ditirô tsa gagwê. Ka letsatsi le le latêlang a palama gapê pitse ya gagwê e khunou mme a tlhajwa ke lerumô, la mo utlwiswa botlhoko. Batlhabani ba nna ba tlôtla kaga motlhabani yo o pelokgale kwa matlhabanê-long. Ba mo lemoga ka nthô e e mo sereteng mme le ênê

a ipolêla fa a ne a ntse a ba thusa mo ntweng. Kgosi ya mo ratêla bopelokgale ba gagwê mme ya dumêla gore a tsêyê ngwana wa yônê. Rahee a ikagêla ntlo e ntlê ka thata ya marapô a pôô ya gagwe. A simolola go phuthololêla batho botlhe tse di mo diragaletseng kwa ga gabô go fitlhêla a bidiwa Rahee.

ÊSÊLÊ E E LATLHEGILENG

Monna mongwe wa Motswana yo a neng a itsewe ka leina la Ramapulana e rile a sale lekawana a gana go tsêna sekolo mme a ba a raya rraagwê a re ênê o rutilwe go bala ke Maburu a a neng a kile a a dirêla. A tsaya mosadi a godisetsa bana ba gagwê mo tumelong a sa batle go bôna sepê ka boferefere kgotsa ka tsietso. A nna le bantlo ya gagwê mo tulong e e seng kgakala le motse wa basweu.

Ka tsatsi le lengwe, go le Maapêlô, a phakêla a gatêlêla diêselê di le thataro go ya kwa mmarakeng. Ditonki tse di ne di mo rwaletse dikgêtsana tsa mabêlê a korong a o neng a ya go a rekisa. O tlogile gae a di gatêlêla mme a ba a fitlha kwa borekisong kwa ntlê ga molato opê. A segofala a rekisa dikgêtsana mme a tshwanêlwa ke go retologêla kwa gae. A palama e nngwe ya diêselê mme tse tlhano tsa bopêlêla mo tseleng kwa pele ga gagwê. E rile a le koo, a garoga pelo mme a tlêlwa ke kgopolô ya go bala diêselê go bôna fa di le mmôgô. A di bala ka menwana mme a bôna gore di tlhano. A boêlêla gapê a bala; a nna a fitlhêla di le tlhano. A akanya gangwe le gapê gore ya borataro e ka ne e rileng. A di bala gapê, a nna a tshwara botlhano fêla. A hutsafala mme a buse-tsa diêselê tsoitlhe kwa a tswang teng go ya go batla e e sa tlhageng fa a bala.

A etla a botsa ba a kôpanyeng nabô kaga êselê e mme ka botlhe ba mo latoletse, ya re kgabagare a ithô-bôga a boêla a wêla mo tseleng go ya gae. A leka go di bala gapê, mme tsa nna tsa bônala di le tlhano. A bua a le nosi a re, "Ke a tlhômamisa ke dule gae ka ditonki tse thataro mme le madi a ke a tshotseng a dikgêtsana

tse ke di rekisitseng, a supa fa di ne di le palô eo. Ya borataro e ile kae? A selô se bogodu ba batho ba gompieno ke mokgabô e le rure? Ga twe O se ka wa utswa mme batho ba ntse ba utswêla kwa pele fêla.”

Ramapulana a bôna gore ga go thuse sepê fa e se gore a phirimêlêlwê gaufi le legae. E rile le re le fitlha tlhaka ka dithota tsa bophirima, mosadi le bana ba mo lebêla a kokobetse kwa thoteng mme ya re maabanyane a re a a tsêna, a goroga mo gae. Mosadi wa gagwê e ne e le motho Sekgowa wa ba ba kôpanyetsang monna kwa mmileng fa a ne a ile kgakala. Mmadikolana e ne e le seithati, a le motshwana matlhô a le dikgolokwe jaaka a mmutla. Botsofe bo ne bo atumêla mme a padile ka mokgwa wa gagwê wa bontlê le pelo. A leba Ramapulana jaaka maoto a gagwê a lepeletse mo tonking, a itaana le maoto a tonki a pele. Mmele wa gagwê o ne o ntse lekoro jaaka wa Leburu le le goletseng mo tirong ya go thula dikoloi. Hutshe e ne e thibile matlho e kete sekhukhu se sa bulwa gotlhe gotlhe. Mmadikolana a botsa monna wa gagwê gore o tlhotse jang mme a simolola go bolêla ka bohutsana tse di tlhotseng di mo diragetse, kaga êsêlê e nngwe e e nyeletseng mo matlhong a gagwê. Mosadi ka pelê a di bala mme a re, “nna ke bona di le thataro.” Monna a re, “ka re ke di badile gasomê ke ntse ke tshwara botlhano.” Mosadi a ba a re, “A ke gore O balêla le e o e palameng ye?” Monna a raramologêlwa a ba a re, “Bônang tlhê, ke ntse ke lebetse go e bala. A bo ke kile ka dirêga dilô!” Mmadikolana o ne a ithutile go bala ka tlhamalalô go gaisa Ramapulana.

BASIMANE BA BARARO

Basimane ba bararo ba kile ba nna ba tsêna sekolo le bankana 'a bônê ba tloga ba tsênwa ke mokgwa o o maswê wa botshwakga mo tirong tsa thutô. Borarung ba bônê go ne go se sepê se ka ba tsênang gare ka ba ne ba ratana ka leratô le le gakgamatsang. Morutabana a letsa thupa a ôtlhaêla bobodu mo marapong a batho ba. Kwa moragô ba bôna phatlha ba tsêna. Ba gopola go itsalanya le seporo le gore fa e le sengwe ba ye go êma kwa se fêlêlang teng. Ba thôba jaaka basimane ba tlhôla ba dira mme ba tsêna ka polasi ya Leburu la Rankudikae. Puô ya Seburu e ne e sa itsewe le fa e le yônê tirô e e batlwang. Ba kopa tirô mme la ba aba jaana: wa ntlha a nêwa tirô ya go apaa dijô, wa bobedi a dira mo tshingwaneng ya merôgô mme wa boraro a nna modisa dikgomo le mogami wa tsônê. Ba itumêlêla letshegô la go bôna tirô golô go le gongwe fêla le go tshela mmôgô jaaka galê. Ngwaga tse pedi tsa fêla ba dira ka phuthologô le morôro ba ne ba palêlwa ke loleme lwa Seburu.

'Tsatsi lengwe ga fitlha mmôtôkara o tletse Maburu a a tswang mo tikologong ya tulô eo. A ne a tlile go jêla a mangwe nala kampo go itisa naô. Kgang tsa tsogêla godimo, katara ya kgaoga lesêka, mosimane a dikolosa kgarebê mosese o bo o sala o budulogile jaaka sekhukhu ka ntlha ya phefô. Go no go binwa dibalasa tse di ratiwang thata ke morafe o. Batlhanka ba ga Rankudikae ba nna kwa kapêêlong ya dijô go reetsa melodi ya dipina. Puô e ne e le Seburu fêla. Bosigo-gare, basimane ba isa kofi ba ba ba lata dilwana. Ba tlôtla ka bomadimabe ba bônê ba go tlhôka go itse Seburu mme ba dumalana gore

ba atamêlê gore ba tle ba tshwarê puô eo ka bogaufi. Ba reetsa thata mme mongwe le mongwe a tshegetsa mafoko a se kae.

E rile fa go tla go phatlalalwa, lekau la Leburu la tla go ba leboga jaaka ba ne ba ba isetsa mogodungwana o o monate. A bua ka Seburu mme ba tlhôka go utlwa gore o ntse a re'ng. Ba nna ba re ee morêna, fêla. Bosigo ba bolêlêlana mafoko a ba a tshwereng a Seburu. Wa ntlha a re ênê o tshegeditse “ons drie — rona ba bararo”; wa bobedi, “vir 'n pennie — tibidikwe,” wa boraro, “hoe gouer, hoe beter — ka pelê go ka siama.” Ba ipelêla kitsô e ba e bonyeng. Ba kopa Rankudikae go ba letlêlêla go ya toropong mme a dumêla. Ba tsamaya le yônê yotlhe ba rêka dilô tse dintsi. Ba rakana le ditsala tsa bônê tse dingwe tse dintsi.

Ya re meruti e simolola go sokologa, ba wêla tsela go ya polasing. Mo tseleng ba fitlhêla motho a rapaletse a sule. Ba tshoga, ba tlhôka go itse se ba ka se dirang. Ba dimalana gore ba siê. Ka nakô yônê eo, ga fitlha lepodisi le palame pitse. A leka go bua nabô ka Seburu mme ba se ka ba utlwa se a se buang. Bônê ba palêlwa ke go tlhalosa gore ga se bônê babolai ba gagwê. Kgantelê lepodisi la botsa, “Ke mang yo o bolaileng motho yo?” Mosimane wa ntlha a kgomoga ka a utlwa go le gonnye a re, “ons drie — rona ba bararo.” Gapê la re, “le mmolae-tseng?”, wa bobedi a latêla ka a gagwê a re, “vir 'n pennie — tibidikwe”; ya re le re, “ke tshwanetse go le isa kgolêgêlong” wa boraro a gana go gaisiwa a ba a re, „hoe gouer, hoe beter — ka pelê go ka siama.”

Kwa moragô ditirô tsa ga Rankudikae tsa êma mme a tla a fufuletswe go ba tsoma mo toropong. Kwa moragô a re o a go ba tshwarisa mapodisi mme a fitlhêla ba letse mo ntlong e e lefifi. Fa ba sena go mo tlhalosetsa ka puô ya bônê a ranolêla mapodisi gore bônê ga ba itse sepê ka moswi. Ba rebolwa ba tsamaya mme ba ithuta

gore go bisa go ithuta selô sentle go diphatsa jaaka Majatlhapi a re "thutô khutshwane e diphatsa dikgolo." Go itlhaganêlêla go tlogêla thutô go hutsafaditse bontsi mme le botshwakga mo tirong ya sekolo ga bo busetse opê molemô.

Kana basimanyana ba ba ka bo ba tshedile monate jang fa ba ka bo ba ineetse mo lefatshing ba sena go nna ba bontshiwa matilô a mathata! Le bogologolo makolwane a ne a se ka ke a ya mesimeng pele ga go ya kwa dikolong tsa semorafe tsa kwa mephatong. A bana ba ba se ediwê ke opê!

KHUMÔ LE LEHUMA

Monna mongwe wa Motswana o kile a bo a na le bana ba basimane ba le babedi. Yo motona e ne e le Thakadu mme yo monnye e le Majaasuma. Ka mokgwa wa Setswana Thakadu o ne a tla ja boswa ba ga rraagwê mme a a fa Majaasuma ka seatla. Jaaka go tle go nne go dirwe, monna mogolo a abêla ngwana wa gagwê yo monnye dipitse tse pedi tse di bontlê bogolo fa go-dimo ga palô ya dikgomo di se kae. Rraagwê basimane ba a bidiwa kwa badimong mme le mmaabô a tloga a mo latêla. Masiêla a tshwanêlwa ke go ya go nna le mmaaô mogolo motsala mmaabô.

Khumô ya bônê e setse le badisa ba ba neng ba ikantswê ke moswi mme le ba lesika ba nna ba ba lebêlêlêla. E rile nakô e ntse e tsamaya, mosadi mogolo a lemoga gore le fa go ntse jalo, bana ba ngwana wa gagwê ga ba ratane ka leratô la motho le mogolowê. Yo motona o simolôtsê go fufêgêla yo monnye ka ntlha ya botlhale ba gagwê. Mojaboswa o na a timilwe tlhaloganyô ya go akanyetsa dilô kwa pele le morôrô a ne a se seeleele. Letlhôô la gagwê la gola mme kwa pele a tlêlwa ke mowa o o maswê wa go rata go humanegisa monnawê. E rile motlha mongwe, go se opê o mmônang, a ratêla dipitse tsa ga Majaasuma mme a di tlhaba ka lerumô la segai. Tsa phuthlagana tsa a swa.

Mong wa tsônê a lela seletô se se thubang tlhôngô fa a di bontshiwa di popometse fa di tlihatetsweng teng; a rwala mabôgô mo tlhogong a balabala a rapêla Modimo wa gagwê gore mmolai wa tsônê a swê leso la matlhotlhapelo. A ikana gore fa a ne a ka itse mmolai wa tsônê, o ne a tla mpa a mo inêela gore le ênê a mmolayê le

dipitse tsa gagwê. O ne a na le go belaêlêla mo go mogolowê mme a tshaba go akanya fa a ne a ka dira selô se se boitshêgang jalo.

Thakadu a tswêlêla ka bosula ba pelo ya gagwê. A batla go bolaya Majaasuma bosigo a robetse mme ka go twe batlhôa motho ba kana ka bamorati motho a tla go mo sebetse gore a itlhôkômêlê mo go mogolowê mo go bônê bosigo boo. A rôbala fa marobalong a gagwê a galê mme e rile gare ga bosigo, ka nakô ya fa Thakadu a ikaetse go ya go mmolaya, a tsoga, a rôbatsa sesana fa a neng a letse teng. Thakadu a tla a kibakiba ka selêpê. Ka a gopola gore o bolaya Majaasuma, a rêma sesana ka selêpê se se looditsweng thata thata, mme Majaasuma kwa a iphitlhileng teng a bôna Thakadu a ntse montsho jaaka mmolai wa batho, le sefatlhôgô sa gagwê se fetogile sa nna jaaka sa moleofi. Mala a ga Majaasuma a kgaogana ditokinyana fa a akanya ka fa go ka beng go ne ga nna ka teng fa selêpê seo se ne se wetse mo thamung ya gagwê. Le fa a ne a falotsê jalo, a tsholola dikeledi tsa boitumêlô. A simolola go itse fa go nna le mogolowê e le go nna mosima wa nôga godimo. A ikêfa ka mo a nang le gônê mo go Thakadu mme ka go twe mmutla wa gae ga o na lebelô, mogolowê a ba a tla a mo re, phoro! A mo tsenya mo kgêtsaneng go ya go mo latlhêla kwa bodibeng.

Tsela e e yang teng e feta fa tlase ga motse, mme Thakadu ka a ne a rata bojalwa thata, a fapogêla mo motseng oo, kgêtsana a e siile fa thitong ya setlhare ka kwa ntlê ga motse. E rile Majaasuma a ntse a khuraganye moo a setse a ineetse mo lesung, a utlwa dinku di mo farafere di fula. Di ne di le dintsi thata. Kwa moragô ga tla modisa wa tsônê, monna mogolo wa lekorakopa yo a neng a setse a lapisitswe ke botshelô. O ne a buabua a le esi mme a gakgamalêla gore ke'ng fa ênê a sa bile diwe kwa go borraagwê-mogolo, kwa badimong. Mosimane a

reetsa ka tlhòkòmmêlô mme ya re mokgalajwê a mo atamêla a bua naê a mo kopa gore ba thusanê mo matha-
teng a bônê. Fa monna mogolo a utlwa gore Thakadu o
ya go latlhêla Majaasuma mo bodibeng go mmolaya, a
ikopêla gore a mmê go bolawê ênê. A tsêna mo kgêtsa-
neng a sena go abêla Majaasuma letsomane la dinku tsa
gagwê. Ka a falotsê ka letshoba la mogodu, mosimane a
gatêlêla letsomane, a iphitlha mo leroleng la lônê mme ya
re mogolowê a tswa mo lwapeng, a rwala kgetsi a tsamaya,
a feta a e bofêlêla mo tshilong e kgolo e e tla e nwetsang.
A e kgoromeletsa mo bodibeng a e nwetsa. A sala a
lebeletse metsi jaaka a supa gore o wetse kwa tlase-tlase
ka dikgapatsêgô tsa ôna. A leba letsatsi mo lowaping
mme ya ne e kete le lônê le lelêla moswi yo o se nang
molato. A reetsa dinônyane tse di kadiêlang le letlhaka la
noka, a utlwa di ôpêla pina e a iseng a ke a e utlwe. Di
ne di ya seoposengwe di lelêla Majaasuma. A lêlêka
dikgopolô tse ka go re “matshwênîyêgô a me a fedile
gompieno!” A boêla gae a tlhômamisa fa a bolaile
monnawê.

E rile a atamêla motse wa bônê, a bôna mosinyana wa
molelô o kuêlêla go ya legodimong. A thêla matlhô fa
thokô mme a gakgamala go bôna letsomane la dinku tse
di megatla e mafura di konakona bojang. A gakgamala
gore e ka ne e le mang yo o mo nyaditseng mo go kalo,
yo o fudisang dinku mo motsing wa gagwê. A fitlha mo
motsing. A bônang, batho wee! Pelo ya re, garo! Amma-
arure a bôna monnawê, Majaasuma a besitse nama ya
nku. A mmotsa kwa a tsereng teng khumô eo mme
Majaasuma a re, “ke di fitlhetse kwa tlase ga bodiba,
fa O sena go nkgoromeletsa mo teng” Thakadu a
kopa gore le ênê a latlhêlwê mo bodibeng a tle a tlhatlogê
le mmu le matlakala a dinku tse di fetang tsa ga Majaasu-
ma. Monnawê a leka go gana go mo thusa go ikisa
bodibeng mme ka ntlha ya go rata khumô mo go golo

Thakadu a ipatlêla kgetsi, a itsenya mo go yônê a ba a bofêlêla tshilô e e bokete go inwetsa. Thakadu a dira gotlhe mo fa thokô ga bodiba mme a kopa Majaasuma gore a mo kgoromeletse mo bodibeng. E rile jaaka a simolola go kgolokgothêgêla mo teng, Majaasuma a mo raya a re, "tsamaya sentlê kwa O go yang" mme a sala a ipôka a kgarakgatshêga le lebôta la noka. Majaasuma a falola leso ka ntlha ya monna mogolo mme Thakadu a swa leso la moipolai yo o sa lelelweng, ka ntlha ya go batla khumô le go tshaba lehuma. Thakadu o bolailwe ke bopelotshêtlha le lefufa. A êpêla monnawê lemena mme ntekane o le ikêpêla e le ênê.

Leso la ga Thakadu ga le a ka la lelêlwa ke dinônyane le fa e le ke letsatsi gonne e ne e le leso la moleofi. E ne e le kwatlhaô ya dikgopolô le ditirô tse di maswê.

KHUDU LE LEGAPA LA YÔNÊ

Le fa re itse khudu e le kgagabi e e tsamayang gongwe le gongwe e rwele ntlwana ya yônê, mme re bile re itse ka fa e ipelafatsang ka teng ka ntlha ya selô se, go na le polêlô nngwe e e tlhalosang ka fa e neng ya tla go ngaparêlwa ke legapa la yônê ka teng.

Kgosi e kgolo ya diphôlôgôlô, Morêna Tau, ramariri, o ne a tla go nyala mme a laletsa diphôlôgôlô tsotlhe tsa naga tse di tshelang ka fa tlase ga letsatsi, tse di maoto manê le tse di maoto mabedi, tse di gagabang le tse di fofang mo lowaping. A di laletsa gore di tle modirong wa gagwê o mogolo. E rile fa nakô ya go simolola e fitlhile ga fitlhêlwa tsotlhe di tlile fa e se khudu a le esi. E rile go le bogologolo, e bile a setse a lebetse, ka tse dingwe di ne di gopola gore o bolailwe ke sengwe mo tseleng, ga gôrôga khudu mo a tlhobogilweng teng. A fitlhêla diphôlôgôlô tsotlhe di ntse mo mannong a tsônê di reeditse kgosi ya tsônê. A sa le kgakajana a itaya lengwêlê fa fatshe gabedi gararo a re o a ithapêlêla. Kgosi ka bogale ya kgomoga ya re, "khutswana ke wêna, yo ke ka bong ke Go bolêlêla letsô la Gago fa batho ba me ba ne ba sa tla go ntlotla ka iketleetso e kgolo, bua, O re bolêlêlê se se Go diileng mo go kana!" Khudu a tlhajwa ke ditlhong ka matlhô le matlhwana otlhe a ne a lakasêla, a lebagantswê le ênê ke phôlôgôlô nngwe le nngwe. A roroma a araba a re, "kgosi ya me, ke ne ke le kwa gae, kwa gaeng la me mo ntlung ya me e ke e ratang thata, thata, mme kana kgosi jaaka O itse, gae ke gae le fa go bile go le maswênayana jang!"

Kgosi ya diphôlôgôlô ya tlala kgalefô, ya tlabatlaba e sa itse se e se batlang go se sêla ya mo konopa ka sônê; le

tse dingwe tsa dumaduma di gotetsa molelô wa bogale ba kgosi. Ya fetola e setse e kgônnê go tshwara pelo ya yônê, "Wa re'ng khutsana ke wêna O se nang maitsêô, a O gopola go le botoka gore O nne kwa motlaaganeng ole wa Gago gona le go tla kwano ke Go bileditseng teng, selô ke wêna O se nang tlhaloganyô?" Khudu a re o fapaanya molôngwana le ênê, kgosi ya gatêlêla ya re, "Didimala, ke Go bolêlêlê moikgodisi ke wêna. Jaaka O rata ntlo eo ya Gago mo e bileng e go tlhokisa go itlhaganêlêlê pitsong ya me, ke tla Go ôtlhaa ka kôtlhaô ya gore gongwe le gongwe kwa O tla ratang go ya teng, O bo O ntse O e belege mo mokokotlung wa Gago!"

Ga nna fêla jalô go tlogeng tsatsing leo, khudu tsotlhe tsa bônwa ka morwalô wa ntlo ya tsônê gongwe le gongwe kwa di tsamayang teng. Balalediwa boemong ba gore ba rapêlêlê khudu ba dumalana fa kôtlhaô e lekanye molato oo. Tse ditona tsa ba tsa nna tsa raya khudu tsa re, "Monna lebogêla kgosi go fokotsa kôtlhaô ya Gago, rona re ne re tshogile re re o tla Go tlodisa melelwane fa a sa batle go Go kgaola tlhôngô." E rile go jewa menate ya dijô, khudu a bo a hutsafaditswe ke ditiragalêlô tsa letsatsi leo.

Mokete wa tswêlêla boitumêlô bo le bogolo thata.

MOKOKO LE BATLHANKA BA MOSADI-MOGOLO

Go ne go na le mosadi mogolo a setse a tsofetse thata thata mme a bo a na le baroetsana ba batlhanka ba ba mo dirêlang. Ka e ne e le seithati se se sa rateng go bôna malele le fa e le sepê se se senyang bontlê ba motse wa gagwê, o ne a tle a ba tsose gare ga bosigo gore e re letsatsi le baa nkô ba bo ba setse ba feditse tirô ya bônê. O ne a se ka ke a kgôna go phakêla jalo kwa ntlê ga go tsosiwa ke sengwe. Ka go ne go se na disupa-nakô, o ne a na le mokoko o mohubidu, o o goletseng kwa godimo. Letlôpô la ônê le ne le le lehibidu jaaka mmele otlhe wa ônê. Molomo e ne e le kôkôrôpô, o tlerefetse bo o ne o tsentswe mo mading. Menôtô e ne e le matlhatlharra, maoto a le makwapa a a kgomorologang. Dikoko tse di namagadi di ne di le teng mme mokoko o tlhôla o bôbôra fa gare ga tsônê.

Mo tikologong yotlhe go ne go se opê yo o sa o itseng ka o ne o itsewe ka lentswe la ônê le le phêpa. Masa fa a tla a rwele, go ne go utlwala ônê o re, "ke mokoko motona!" ke gônê tse di pôtlana di simolole go itaya diphuka le go re, "bosigo bo kae, mahube a tlile!" Mokoko wa mosadi mogolo o ne o mo thusa thata go mo tsosa e sale galê. E rile nakô e ntse e feta, batlhanka ba babalêlwa ke go phakedisiwa ga malatsi otlhe. Ba ngôngôrêga kwa sephiring mme kwa moragô ba dumalana gore ba lekê go tlosa mokoko mo lwapeng. Ba o ratêla bosigo ba o bolaya, ba o latlhêla kwa o tla se keng o bônwa ke opê. Mong wa mokoko a lemoga fa o sule gongwe o utswilwe mme a utlwa botlhoko thata. Le fa go ntse jalo a se ka a ba a fokotsa go tsosa batlhanka. E ne e re fa gare ga bosigo a thanya, a ba tsose a gopola

gore bosa bo selê. Ga go a ka ga itumedisa baroetsana ba batlhanka mme ba bôna gore ba tsere kgakololô e e sa siamang ka e le fa ba tsoga maphakêla go feta le ka nakô ya mokoko o sa le teng.

Mosadi mogolo o ne a tshaba go sêlwa ka a ne a sa rate gore batho ba fitlhêlê go ise go feelwe kwa ga gagwê. O ne gapê a sa rôbale bontlê ka ntata ya leso la mokoko wa gagwê. Bosigong o ne a phadimoga jaaka motho yo o lôrang ditôrô tse di maswê mme e re a tsoga jalo, a tsose batlhanka ba gagwê botlhe gore ba fêlê bonnô. Dingôngôrêgô tsa bônê ga dia ka tsa ba thusa sepê mme ba lemoga gore go botoka go reetsa kgakololô tse di siameng.

KGOSI MOABANTWA LE MORWADIÊ MMETLIWA

Ga twe kwa lefatshing lengwe go ne go na le kgosi e e gakgamatsang ka go rata go bolelelwa dipolêlô. E ne e setse e reeditse batho ba yônê botlhe e bile e setse e itse dipolêlô tsotlhe tsa bônê. Kgosi e ne e na le ngwana wa mosetsanyana yo o bontlê bo neng bo bolêlwa kae le kae mme makawana a motse wa gagwê a tlhôla a lwetse go ratana le ngwana wa gagwê. E rile ka kgosi e ne e eletsa go utlwa dipolêlô tse dingwe, ya bolêla phatlalatsa gore motho yo o tla mo tlotlêlang polêlô e telele go fitlhêla e mo lapisa, o tla mo naya morwadiê go mo tsaya mme yo o tla fêlêlwang ke polêlô pele ga kgosi e lapa, ênê o tla bolawa. Le fa batho ba ne ba utlwile kaga polaô e, makolwane a ipolaya tlhaloganyô fêla go ya go lekeletsa. Bontsi ba bônê ba tlhaêlêla sebakeng mme ba bolawa.

Leina la morwadi 'a kgosi e ne e le Mmetliwa mme bana ba dikgosi tse dingwe mo mafatshing a a dikanyeditseng la gagwê ba ne ba eletsa go ka mo nyala. Botlhe ba palêlwa gonne ba ne ba se na dipolêlô tse ditelele tse di monate tse di ka lapisang kgosi. E rile mo go tlhobogilweng teng, ga tla mosimane wa mohumanegi wa motse wa yônê kgosi eo. 'Ina la gagwê e ne le Sekara mme tirô ya gagwê mo botshelong, e ne e le go tlhokômêla le go disa dikgomo tsa kgosi.

E ne e tle e re a se na go gorosa dikgomo, mme a ntse a bôna Mmetliwa a tsamaya-tsamaya mo lwapeng u utlwe a tsêêga mowa, go thunya pelo ya gagwê e re a mmolêlêlê fa a mo rata. Kwa moragô ba ratana ka leratô le legolo. E rile kgosi e utlwa kaga lônê ya ikana

fa morwadiê a se ka ke a tsêwa ke khutsana ya ngwana wa mohumanegi yo go sa itseweng letsô la gagwê. Le fa go ntse jalo, selô se ga se a ka sa tima molelô wa leratô o o neng o a bo o fisa mo pelong tsa baratani. Ngwana wa kgosi a rata motlhanka wa gagwê mo sephiring jalo. E rile ka lobaka lwa fa basimane ba ne ba fediwa ke go tlhoka go bolêlêla kgosi polelo e telele e e monate, Mmetliwa tsatsi le lengwe a tsamaya go ya kwa molapong le ba bangwe basetsana. A utlwa segankure se opedisiwa ke mongwe mo lesunyaneng mme a tloga a utlwa moopedi a se thusa ka lentswe la gagwê, a ôpêla ka matsêtsêlêkô a magolo. Ka bofelo a lemoga fa e le lentswe la ga Sekara morategi wa gagwê. A sianêla ka ntlha e molodi wa pina o tlhagileng ka teng. Ba bua ba ba ba tla go tsêna kgang ya kgosi le dipolêlô tse di mo tsentshang. Ba gakololana ka fa ba ratanang ka teng mme kwa moragô Mmetliwa a gakolola Sekara gore a akanyê polêlô e e ka itumedisang rraagwê gore ba tle ba nyalane. A re, "Sekara sa me sa mogoma, ke Go rata ka pelo ya me yotlhe mme kana ntatê ga ka ke a ba a dumêla gore O ntsêyê fa e se O ka mo lapisa ka polêlô; thusa rra, O nnê O akanyê polêlô ya Gago." Ka pelo e e botlhoko Sekara a araba ka go re, "mme kana ga ke batle go bolawa. Ke tla ya go leka fêla fa ke setse ke akantsê polêlô e e tla mo lapisang!" Ya re a disitse a tlhola a tlhokometse thata gore a ka bôna eng se a ka bopêlang polêlô ya gagwê mo go sônê. Kgabagare a utlwa selô se mo tsitsina ka mênô; a tlolêla godimo mme ya re a leba fa fatshe a bôna ditshoswane di bopeletse ka merwalwana, di tswa di tsêna mo mosimeng. A di lebêlêla se di se dirang mme a bôna gore go tla siama go bua le go bolêla kaga ditshoswane.

E rile maitsibowa a sena go gorosa dikgomo tsa kgosi, a ya kwa kgosing mme a fitlha a khubama fa tlase ga yônê a re, "Kgosi ya me, ke tlile go Go itsese fa ke na le polêlô

e telele e e monate e ke ratang go e Go bolêlêla. Fa badimo boorra ba ka nna le nna, ke rata go letlêlêlwa ka yônê go tsaya morwadi wa kgosi!" Kgosi ya tshêga ya ba ya batla e bidikama fa fatshe. Ka bokhutshwane ya re go siame gore a tle a tlê go simolola.

Mo bosigong boo botlhe Sekara ga a ka a ba a bo tshwara ka dintshi borôkô. Pelo ya gagwê ya lala e itaya jaaka tlôlôkô fa a gopola a ka fêlêlwa ke polêlô kgosi e ise e lape mme ga twe a ye go bolawa. A rapêla thapêlô e e sa feleng mme a tsoga a ikutlwa a nonofile go lapisa kgosi le go tsaya ngwana wa yônê. Jaaka galê, letsatsi la gasa marang le lefatshe fa dikoko di sena go nna di re go tsogwê. Kgosi ya phakêlêla kwa kgotleng le bagakolodi ba yônê. E ne e se ka ya rôbala borôkô jo bo lapolosang gonne kitsô ya gore go teng motho yo o tla mmolêlêlang polêlô e ne ya mo tlhobaetsa, a gopola gore motlha mongwe Sekara a ka tloga a ferekana. Fa a sena go bolotsa digomo, a di nêela mosimanyana yo mongwe wa kgosing, Sekara a itlhaganêlêla kwa kgotleng. E rile a sa le kgakala a bôka kgosi ka lebôkô la yônê go itsise fa a le gaufi. Ga re tu, banna ba ikatumetsa leisô gore ba tle ba reetse sentlê le go bôna motho a ipolaya.

A simolola a re, "Kwa lefatshing la Matebele gaufi le Bolawane, go kile ga bo go le kgosi e e humileng thata. Mme ke ise ke ye kgakala, a ke Go thaloganyetse kaga khumô ya gagwê. Sa gagwê e ne e se khumô e le mmu le matlakala. Dikgomo tsa gagwê di ne di saila le naga marôlê a tsônê a le mantsi fêla jaaka dikgomo tsa gagwê. Disigo le difalana go ne go timpetse go thujwa ke mabêlê ga ba ga batlêga gore balogi ba dirê disigo tse dingwe. E rile bojang bo tlhôkafala, kgosi ya laêla gore mephatô e ôlêlê mabêlê mo magageng a a neng a le mo dithabeng. Magaga a tlala a ba a nna a tshololêla kwa ntlê. Ke Go tlhaloseditse kaga bontsi ba dipolokêlô tsa gagwê mme

jaanong ntumêlêla go Go tlhalosetsa kaga bontsi ba mabêlê a gagwê." Kgosi ya supa ka tlhôngô gore e a dumêla. Mosimane a tswêlêla, banna ba didimetse ba reeditse ka tlhokômêlô, ba bangwe ba gakgamaletse bopelokgale ba mosimanyana yo, ba bangwe ba mo utlwêla botlhoko ka ba re o tla bolawa. O ne a babalêlwa ke go bua mme a tswêlêla a re, "Ka letsatsi le lengwe tsiê e kile ya tla e fofa e tlhaga ntlheng ya Kgalagadi. E ne e le mo mosong fa manôtô a yônê a bônwa a ngaparetse bojang. E ne e sule ke tlala mme go bônala fa go nneng fatshe ga yônê, e tla phimola botalana botlhe. Tsiê ya leka go tsêna mo lengweng la magaga a difalana tsa kgosi mme kgosi ka e gopola go tswetswe thata, ya e tlhokomologa. Gapê go ne go se opê yo o ka akanyang gore tsiê e ka bôra matlapa go tsênêlêla mabêlê. Kgabagare tsiê ya bôna letshobana le go neng go ka tsêna e le nngwe fêla ka nakô gore e tsênê, e tsêyê tlhaka mme e boêlê kwa ntlê, ke gônê go itse go latêla e nngwe. Jalo hê, kgosi, tsiê e le nngwe fêla ya tsêna, ya rwala tlhaka e le yosi ya lebêlê. Tsiê e e latêlang ya tsêna mme ya boa e rwele tlhaka ya lebêlê. Tsiê e e latêlang ya tsêna, ya boa e rwele tlhaka ya lebêlê; tsiê e e latêlang ya tsêna mme ya boa e rwele tlhaka ya lebêlê."

Fa e sale a simolola go tlôla ka tsiê e e latêlang, ga ba ga tla ga nna motshegare o mogolo, maitsiboa le bosigo, a ntse a bolêla fêla jalo. A boêlêla-boêlêla selô se le sengwe fêla, a tlhalosa ka fa tsiê e neng e rora mabêlê ka teng. A dira jalo ka malatsi a le mantsi mme la bofêlô kgosi ya lapisiwa ke mmoeletsa o, ya mo raya ya re, "Sekara, ke setse ke itse gore mabêlê a kgosi eo a ne a le makae. Ke bile ke utlwile kaga bontsi le tlala ya ditsiê. Mpolêlêla sengwe kaga kgosi e e humileng thata. Ke rata go itse fa go na le kgosi nngwe e e humileng go nkgaisa. Polêlô ya Gago e monate mme thusa, tswêlêla pele O bolêlê kaga kgosi fêla."

Sekara a tshêga a re, "Ga ke ka ke ka ba ka dira jalo,

rure Kgosi ya me. Gore O tle O itumêlêlê polêlô ya me, ke tshwanetse go Go bolêlêla sentlê gore mabêlê a ne a le bontsi bo bo kana kang. Fa O ka nkgaosetsa, monate wa polêlô le ônê o tla fokotsêga. Mma ke Go tlôtlêlê ka fa ke itseng ka teng, Morêna!" Kgosi ya dumêla mme ya re, "Ka mo O tlotlileng ka boleele ka teng kaga tsiê le mabêlê, ga ke dumele fa go ka ne go sa ntse go le tsiê nngwe e e iseng e tsene mo legageng!" Ka pelê Sekara a araba a re, "Ee, rure di dintshintsi, gonne ke mmoeledi. Tse di neng di tsenye pele di ile tsa a ja lebêlê mme tsa boa tsa tla go tsênêlêla mmopêlêla gapê go ya go batla la bobedi. Tlala e setse e di tseneletse mme di tshwanetse go boêlêla gapê. Ke ka moo ke rileng O tshwanetse go bolêlêlwa gantsintsi kaga mabêlê le ditsiê gore O tle O lemogê tshenyô e di e dirileng!" Mme Sekara a tswêlêla ka polêlônyana ya gagwe:

"Tsiê e e latêlang ya tsêna ya rwala tlhaka ya lebêlê." A bua jaana ga ba ga feta malatsi a mararo. Kgosi ya re, "Monna Sekara, ke sêrwa pelo ke go utlwa ka tsiê le lebêlê. A ko O tswêlêlê pele O buê kaga kgosi e e humileng. Ga ke tlhole ke batla go utlwa sepê gapê kaga dilô tse pedi tse!" Mosimane a tshêga gapê a re, "Kgosi, Ga ke ka ke ka dira jalo gonne ga ke ise ke be ke fitlhe mo bogareng ba mabêlê a kgosi eo, mo legageng le lengwe fêla." Sekara a tswêlêla ga ba ga feta beke a ntse a re, "Tsiê e e latêlang ya tsêna mo teng mme ya rwala tlhaka ya lebêlê. Tsiê e e latêlang ya tsêna mo teng mme ya rwala tlhaka ya lebêlê?"

Kwa bophirimong ba letsatsi la botlhano, kgosi ya gasa diatla ya re, "Khutla, khutla! Khutla tswêetswêe! Ga ke bolo go utlwa kaga ditsiê le mabêlê a Gago mme ga ke sa tlhola ke na le keletso ya go reetsa gapê. Tsaya morwadiakê le bogare ba khumô ya me, mme O mo nyalê! Fêla ke a Go rapêla a ke se ka ka tlhola ke utlwa sepê kaga ditsiê le mabêlê a a mo dikgageng!"

Sekara le Mmetliwa ba itumêla go utlwa se. Ba ipela ka boitumêlô bo bogolo thata. Ba nyalana ka modirô o mogolo. Kgosi ya ba etleetsa ka metlhape ya dikgomo go ba isa kwa motsaneng wa ga Sekara. A khutla go disa dikgomo tsa kgosing, a dirwa mongwe wa banna ba e leng matlhô le ditsêbê tsa mmusô. Mosimane wa mohumanegi a fenyâ bana ba bahumi le bo-radithata.

NKOKO LE NOKONYANE

Nkoko le Nkokonyane e ne e le bana ba mpa mme ba nna kwa masimo le batsadi ba bônê. E ne e le ka nakô ya temô, ba tle ba sale ba lebeletse dilwana kwa gae. Yo mogolo e ne e le Nkoko, yo mmôtlana e le Nkokonyane. Ka 'tsatsi le lengwe, ba tlogêlwa mo gae go iwa masimong. E rile motshegare yo monnye a tlhologêlêlwa mmaagwê mme a batla go mo latêla kwa masimong. A kopa yo motona gore a salê a lebeletse. Mme ênê a fetola ka go re, "Nnyaa, ke tsamaya le wêna!" Yo monnye a wêla tsela a setswe moragô ke yo mogolo. E rile ba le koo, yo monnye a bôna more wa moretlwa o o dithupa di ntlê mme a bua le moretlwa a re, "Moretlwa, a ke O ikgê thupa, O betse Nkoko gonne a gana go ya go sala kwa gae ntswa a le mogolo nna ke le mmôtlana!" Thupa ya gana go mo šapa. Ba tsamaya-tsamaya. Ya re Nkokonyane a gadima a bôna selêpê mme a se raya a re, "Selêpê, rêma thupa ka gonne e gana go betsa nkgonne, Nkoko, yo o ganang go ya kwa gae!" Selêpê sa botsa gore se mmeletse eng.

Nkokonyane a bôna molelô o tuka mo sekgweng mme a bua naô a re, "Molelô wee, fisa selêpê gonne se gana go rêma thupa e e ganang go fisa nkgonne Nkoko, yo o ganang go sala kwa kae!" Molelô le ônê wa gana ka o sa bone molato opê. Ya re a bôna metsi a a raya a re, "Metsi tima molelô, o o ganang go fisa selêpê, se se ganang go rêma thupa, e e ganang go betsa nkgonne, yo o ganang go sala kwa gae!" Metsi a gana. A bôna dikgomo di fula mme a di buisa ka go re, "Dikgomo nwang metsi a a ganang go tima molelô, o o ganang go fisa selêpê, se se ganang go rêma thupa, e e ganang go betsa nkgonne, yo

o ganang go sala kwa gae!" Tsa gana le tsônê. A gadima mme a bôna dikgôlê; a di raya a re, "Dikgôlê, golêgang dikgomo, tse di ganang go nwa metsi a a ganang go tima molelô, o o ganang go fisa selêpê, se se ganang go rêma thupa, e e ganang go betsa nkgonne, yo o ganang go sala kwa gae!" Dikgôlê tsa gana. Jaanong a bôna dipêba-(magôtlô); a di raya a re, "Jang dikgôlê tse di ganang go golêga dikgomo. Le tsômê tsa gana.

La bofêlô a bôna dikatse di tshameka fale mme a dikopa gore di jê dipêba ka mabaka a a fa godimo. Dikatse ka bonakô tsa ja dipêba; tse di falotseng tsa ja dikgôlê, dikgôlê tsa bôfa dikgomo, dikgomo tsa a nwa metsi, metsi a tima molelô, molelô wa fisa selêpê, selêpê sa rêma thupa, thupa ya šapa Nkoko mme a sia thata a lebile kwa gae.

MMALA WA LELOBU

Lelobu ke phôlôgôtswana ya naga. Ke lônê le go tweng e rile Mmopi a le romile gore le tle go re, “batho go swa ba boê,” la diiwa ke go ja moretlwa mo nageng mme ntseane ya re a romilwe kwa moragô go tla go re, “batho e re go swa ba êlê rure,” a le feta mo tseleng.

Kwa ntlê ga go nyokologa ga lônê fa le tsamaya mo tseleng, lelobu le gakgamatsa thata ka mokgwa wa lônê wa go fetofetola mmala le go tsaya wa selô se le ntseng mo go sônê. Gapê matlhô a lônê a a gakgamatsa gonne le itse go leba kwa pele le kwa moragô ka nakô e le nngwe fêla. Le na le mênônyana a mabedi fêla mo ganong. Ga le itse go taboga thata. Ga twe go iphetophetola ga lelobu go kile ga rata go losa banna bangwe ba ba neng ba sa tlwaêla mokgwa wa lônê. Ba ne ba le mo leetong mmôgô. Ba itapolosa golô gongwe mme, go itlosa bodutu, ba tsaya kgang kaga lelobu. Wa ntlha a bolêla fa lelobu e le phôlôgôlô e tala. Wa bobedi ênê a re ke phôlôgôlô e tshweu. Ba gotolanna matlhô ba ba batla ba sekampana. Wa bobedi a tlhômamisa fa le le lesweu gonne o ne a tlhôla a le bôna mo setlharing sa mogônônô gongwe mofatlha.

Fa ba sa ntse ba ngakaletse jalo, ga fitlha motsamai yo mongwe. A tsênêlêla kgang ya bônê fa a sena go utlwa se ba ganetsanang ka sônê. Ba tswêlêlwa ka go ômana mme kwa pele a ba raya a re ênê o itse fa lelobu le le leramaga. Kgang ya ya kwa godimo mme kwa moragô ka a gopola gore o tla kgaola kgang, a bolêla fa a na le lelobu mo kgêtsaneng ya gagwê. O ne a apere baki e khubidu. E rile fa a le ntsha mo kgêtsaneng, la tswa le rile tlêrê jaaka madi! Ka boraro ba tswalêga

melomo ka go ne go se na opê wa bônê yo o boletseng boammaarure.

Lelobu ke setshidi se se filweng thata ya go iphetola mmala go tla le falola baba ba lônê. Le tsaya mmala wa sengwe le sengwe se le dulang mo godimo ga sônê. Karabô ya nnete ke gore ga le na mmala wa tlhômamô. Ka mogatla wa lônê o moleele, le ipôfêlêla mo dikaleng tsa setlhare mme fa motho kgotsa phôlôgôlô e nngwe e le tshwenya bobbe, le tle le itwele ka go kgwêla mathe a a ka senyang matlhô a motho. Lelobu ga le na mmala.

TSHEGANANGANGATSWANE

Mosimane Tsheganangangatswane o ne a bidiwa ka leina leo ka ntlha ya tshega ya gagwê e e omeletseng. Ke motho yo o mo dipolelong tse dintsi tsa Setswana. O dira dikgagmatsô mme ka gantsi o falola dira tsa gagwê. Mo polêlong e, botlhale ba gagwê bo tlhokile go mmoloka. Go ne go le leuba le le menolang ditlhare ka medi, metsi a tlhōkafala, batho le diphōlōgōlō go lwêla metsi. A tsamaya malatsi a mantsi a tshwerwe ke lenyōra. Ka letsatsi le lengwe, a fitlha fa leduteleng le legolo. A itumêla thata. A itigêla mo metsing ao a a phêpa, a a iseng a ko a nowe ke sepê. A a tsaya ka mpana tsoopedi. Mpanyana ya sala e gagametse.

A khubamologa go tsamaya. A phutlhama gapê, a wa A gagkamala gore ke eng se se mo remileng marapô jalo. Go nna a wa fa a tsoga ga mo tsenya bogale bo bogolo. A rata go itse gore mmaba yo o mmofeletseng foo ke ofe. A simolola go boifa. A lemoga fa a thailwe ke mmaba wa gagwê mme jaana a batla go itse gore e tla re fa motshwari yoo a tla, a dire'ng ka ênê. E rile a sa gagametse jalo ga tlhaga basetsana ba babedi mme ba mo raya ba re, "Tsheganangangatswane, metsi a a neng a le mo a feditse ke mang?" A šakgalêla kwa pele, a ba raya a re ba ye go botsa bagolo ba ba tlhōlang ba gagamaditse dimpa. Banyana bao ba feta ba mo reile ba re, "sala foo, O sa ntse O tlile go bodiwa dipotsô tse dintsi."

Mo dinaung tsa bônê ga latêla basimane ba babedi. Ya re ba mmotsa kaga metsi a araba jaaka a arabile basetsanyana. Le bônê ba mo sia ba tsamaya. Go ise go ye kae ga latêla mmutla, tshwene, le diphōlōgōlō tse

dintsintsi. Tsa botsa, tsa fetêla kwa pele a se na go di araba ka tsela eo.

Bofelong ga tlhaga phôlôgôlô e e boitshêgang tôta e a neng a ise a ke a e bone gopê. Ya mo garumêla e tsubuke-disa diphefô, ya mmotsa ya re, "Tsheganangangatswane, Tsheganangangatswane, metsi a a neng a le mo a nolwê ke mang?" A araba jaaka a ne a ntse a araba diphôlôgôlô tse dingwe, Ya itigêla mo go êmê ya mo kometsa gore a se ka tlhôla a utlwalêlwa gopê.

BABATLI BA LESO

Ga twe kwa motsing mongwe kwa moseja ga mawatle go kile ga nna dikgakgamatsô. Motse oo o ne o na le banwi ba bojalwa ba e reng ba bo nolê, bo ba tlhokise ditlhaloganyô. Makawana a mararo a banwi a ne a intsha lenyôra jalo, mme ba bôna setlhôpha sa batho ba bopeletse tshipi e ntse e tanya. Ba botsa mosimanyana wa ga Mmamoroko gore setlhôpha seo se kaya'ng le yônê tshipi e e ba sêrang dipelo eo. A khutshwafatsa phetolô ka go ba bolêlêla fa dilô tseo di supa gore Leso o a ba a itlhopetse wa gagwê, a mo gapa go mo isa badi-mong. Ba utlwa fa Leso a ne a feditse batho mo motsa-neng oo, bagolo le bana. Banna ba bararo ba ba buisana ka go re, "Gare utlwang banna, ga twe Leso ke mang yo o bolayang batho ba sena molato nae? Rona roobararo a re ikanêlaneng gore re tla nna seoposengwe, re ye go tsoma Leso mme re lebagane naê jaaka banna mo ntweng!"

Rure rure bagale bao ba bolola go ya go tsoma Leso. Ba ne ba bua ka mantswe a batho ba itumetse. E rile ba ise ba tsamae lobaka lo lo leele, ba kôpana le monna mogologolwane a ikôkôtêla ka lore. Sefatlhôngô se ne se bofeletswe ka ditaolê jaaka sa motho a tshaba tsididi. Monna mogolo a ba dumedisa ka pelo e ntlê mme ba simolola go mmuisa. Mongwe a re, "O tswa kae monna mogolo ke wêna wa motsofe?" Monna mogolo a re, "Nnyaa ngwanaka, lesa go mpitsa maina jalo, ke bogologolo ke kopa Leso gore a tle go tsaya mowa wa me, le lebitla gore le bipegetse marapô a me a botsofe, mme tôpô e ga e diragale!" Yo mongwe a phamoga a re, "Wa re Leso? Motho yoo re ka mmôna kae? Ke ênê yo re mmatlang fa re le fa!" A ba raya a re, "Fa le batla

Leso, le tla mhitlhêla a dutse ka fa tlase ga setlhare se sentsho se setelele-telele sele. Tlhamalalang le riana. Le tla fitlha kwa a nnang teng!" Ba kgaogana naê ka go itlhaganêla mme ba fitlha kwa setlharing. Ka fa tlase ga sônê ba bôna kgêtsana e tletse madi a gouta. Ka pela ba itse fa ba bonye khumô ya lefatshe. Ba tshaba gore fa ba ka rwala kgêtsana eo ba tsêna mo motsing ka yônê, ba tla tshwarwa go twe gongwe ba bolaile mong wa yônê. Ba dumalana gore ba tlhôle foo go fitlhêla meruti ya bosigo e ba fitlha mo matlhong a bontsi. Tlala ya simolola go ba tshwara mme ba dira gore mongwe a sianêlê kwa toropong go ya go batla dijô le se se ka nowang go ipelela khumô ya bônê. Ba gasa ditaola mme tsa supa yo mmôtlana mo go bônê.

E rile a ba naya sekota go ya toropong, ba babedi ba sala ba tsênwa ke mowa wa boleo; motho a re, "Heela monna, a O itse gore fa roobararo re kgaogana gouta e e mo kgêtsaneng e, mongwe le mongwe o tla amogêla serwê se sennye, mme fa go ne go kgaogana ba babedi dirwê di ne di tla nna dikgolwanyane?" Monkana 'a gagwê a mo dumêla mme wa ntlha a tswêlêla a re, "Nna ka re a e re mokolwane yole a boa re mmolaê, re mo itlhaganisetse kwa badimong!" A dira leanô la gore o tla betabetana naê jaaka e keteng ba a tshameka mme yo mongwe a tle a mo rabutsê ka thipa. Morongwa le ênê e rile fêla jaaka a ba tlogêla a tsênwa ke mowa wa bosula, a lemoga gore fa a ka ba bolaya madi a gouta otlhe e tla nna a gagwê. Kwa toropong a rêka mabotlele a mararo a bojalwa mme mo go a mabedi a tshêla molemô wa mogau o o bolayang ka bofêfo. O ne a o rêka ka go bolêlêla morekisi fa a tshwenngwa ke dipêba mo ntlung mme a eletsa go di fetsa. Mo mabotleleng a mabedi a tshêla mogau o. Mo go la gagwê a se ka a o tshela. E rile a fitlha kwa setlharing, a fitlhêla madi a babolai a bela. Ba se ka ba leta gore a itapolosê. Motho a simolola a tshameka naê

jaaka ba rulagantsê. Yo mongwe a mo tlolela a mo tllhaba ka thipa.

Ba ipelêla gouta e ba tla e kgaoganang mme ba nna fa fatshe go nwa le go ja. Ka go tlhoka letshegô, ba tsaya mabotlele a mabedi a a tshetsweng mogau, mogakatsa mala, ba tuntunyetsa mme le bône ba karalala ba a swa, gouta ba e sia fa ba neng ba e fitlhetse teng. Makolwane a a neng a bolotsê go ya go batla Leso, a mmôna mme Leso a ba gapa ka ntlha ya 'thaêlêlêgô tsa bônê.

BAÔRA MOLELÔ WA MARIGA

Monna mongwe e kile ya re a ntse a dutse mo motlaaganeng wa gagwê, a tlêlwa ke kgopolô ya go êtêla motsana o mongwe o o neng o se bokgakala bo bogolo. O na a palame pitse. A gôrôga kwa o yang teng mme ka gone go le tsididi e e gatsetsang motho madi, a fitlhêla bangwe-ka-ênê ba dikanyeditse leisô la molelô, ba phuthololetse mabôgô mo kgabung ya ônê. Ba ne ba ntse ka go kitlana, go se na fa motho a ka sukunyetsang leoto teng. Moeti wa rona o gorogile a gatsetse mo e neng e kete madi ga tlhole a tsamaya mo mmeding wa gagwê. Ya re a bôna molelô o tuka ka kgabo e e ntseng e re, tlêrê! a bua ka pelo a re, “a bo nkile ka tshegofala, ke tla ithuthafatsa pele ga ke ya go baya nôka fa fatshe!” Ga a a ka a akanya gore gongwe o ijesa dijô tsa ditôrô. A atamêla baori ba molelô mme ya re a sena go ba dumedisa le go lemoga mabifi a bône, a ipuisa a re, “Bagaetsho fêla jaaka le mpôna jaana, ke tla ke raletse tsididi e e maswê mme nka itumêla thata fa le ka ntshutêla gore le nna ke tsenye mabôgô fêla mo leisong. Ke tswa kgakala thata rure. Lefatshe ka fa ntlê le rile sweu ké seramê!”

Baori ba bangwe ba mo itlhokomolosa mme ba nnêla go tsaya dikgang le go dira jaaka e keteng ga ba mmone le fa e le go mo utlwa. A nna pelo telele le bônê mme a boêlêla a kopa ka boikokobetso gore ba mo sutêlê a ikomosê. Ba nnêla go tlôtla dikgang tsa bônê le go mo tshêga, le e seng go mo kobonya ka leitlhô tôta. E rile go le bogologolo monna mongwe mo go bônê a itletlolola a mmuisa a re, “Le rona-re tsenywe ke seramê, mme le gônê O a bôna gore ga go na jaaka re ka Go sutêla. Tsamaya O ye go tsêna mo dikobong tsa Gago O tle O

akofê O sitologê!” Monna wa motsamai a mo tlhōma matlhō pelo e fufutsê e kete a ka mo tlolēla jaaka katse. Ka pela a tlēlwa ke kakanyō ya go dira gore batho ba botlhe ba ba tle ba tlogêlê molelō. A rata go ba ruta thutō e ba tla se keng ba e lebala gopê. Jaaka motho a itlhobogile mme a inēēla go bolawa ke tsididi, moeti a itshopara ka kobōnyana ya gagwê, a fitlha a kotama fa kgorwaneng ya ntlo e ba leng mo go yōnê. Gaufi naê, go ne go kotame dintša tsa bōnê le tsōnê di roroma ka ntata ya tsididi. Kgantelê, a tswēla kwa ntlê go ya go kaila-kaila mo mmileng. Ke gore o ne a gopola gore gongwe ba tla mo tlhomogēla pelo mme ba mmiletse kwa molelong. Le fa go ntse jalo, o ne a rakanye le ba ba dipelo di thata.

Fa moeti a ntse a tsamaya-tsamaya jalo a kōpana le mosimanyana e le gōnê a tswang go dira mo masimong a mong wa gagwê. A botsa mosimanyana gore se se mmayang mo mebileng ka nakō eo ké eng mme a araba ka go re o dirēla mong wa gagwê gore a tle a bōnê madi go rēka dijō le diaparō. Moeti e ne e le mohumi yo o boitshēgang le fa a ne a sa bōnale ka ntlha ya boikokobetso ba gagwê. A raya mosimanyana a re, “Madi ke a, a a tla fedisang matshwēnyêgō a Gago. O dirê fēla se ke tla se Go laēlang mme fa O ka se ka wa fosa taēlō ya me, O tla tsoga O le mongwe wa bahumi!” E rile fa a utlwa kumakēlō ya khumō ya ne e kete o lōra a robetse mme a itlhaganēla a ikanya moeti wa rona. A tswēlēla a mo raya a re, “E tle e re fa O setse O akanya gore ke fitlhile kwa tlung e e molelō ele, O goeletse O re, ‘Batho wee, nthusang, batho ba a mpolaya! mme e re O sena go dira jalo gabedi, O nanogē ka letsomane O be O ye go tsēna kwa tlung ya ga mmago opê a ise a Go bone!’ Moeti a boēla gapê kwa tlung. Kgang e ne e tsogetse godimo, go tshēgwa, go kubetswana ka dijabana, go tshēgwa lesilo la moeti. Motho wa batho a nnēla go potologa leisō le go

supa fa a sa ntse a batla mannô. Ya re go sa itebetswe jalo, ga utlwala lentswe la mosimanyana a gowa a re, "Batho thusang, nnamolang, nna ke bolawa ke batho. Batho wee, nthusang, batho ke ba, ba nkgola tlhôngô ba!"

Ka lentswe la bosigo le utlwala kgakala, phefônyana e e neng e fokafoka ya fitlhisa mafoko ditsebeng tsa baôra molelô. Kwa ntlê ga go a tsêela kgang, ba rutlomologa botlhe ba paratlêlêla kwa mmileng. Ba tabogêla ntlheng e mosimane o nyeleletseng go yônê mme e rile ba sa ntse ba ile go tlhotlhomisa mmolaiwa le babolai, moeti a sala a ôra molelô ka tapologô a sa pitlaganngwa ke opê. Ba tsamaya sebaka se setelele mme ba bisa go bôna mosimanyana. Go boeng ga bônê, ba fitlhêla moeti a thuthafaletswe a setse a ipatlêla go ya go baya nôka fêla fa fatshe.

E rile le le latêlang le sena go jwala marang a lônê le lefatshe, moeti a kôpana le mothusi wa gagwê mme ya re a mo naya madi a tsholofetso a re, "mogologolo o boletse a re, 'montsamaisa bosigo ke mo rata bo selê' mme le nna ke Go lebogêla thusô e O ntshusitseng ka yônê maabane." Ba kgaogana ka kagisô mme batsadi ba mosimanyana ba ititaya dihuba motho a ntse a re, "o ne a tla bo a sa rutwa ke nna, ngwanakê, o tla re boloka motho yo!"

Baori ba molelô ba tlala bogale fa ba lemoga gore moeti o ne a ba batlisa legotswana la phiri. Mosimanyana Raletshegô a bêrêkêla godimo ga letlôtlô la gagwê mme moeti Ramanô a ikgantsha ka botlhale ba gagwê.

MMUTLANYANA LE TAU

Mmutlanyana ke phôlôgôtswana e e borethenyana, e e kganang ka botlhajana ba yônê. Ka a itse fa a se na marapô a go itwêla le badipa bo-tau le tse dingwe, o tshela ka go dirisa botlhale le bofererefere ba gagwê. Tau ênê ke senatla mme le fa go ntse jalo, botlhale ga a ka a bo abêlwa. Re tla bôna tse ba di diranang le Mmutlanyana.

Ya re go le motlha mongwe Mmutlanyana a ntse a tlola-tlola le tselana e e ralalang sekgwa, a tshogana ka a rakana le phuduhudu e kete e utlwisitswe ke sengwe botlhoko bo bogolo. A goeletsa Mmutlanyana a botsa gore monkan'a gagwê o kgopisitswe ke eng. A araba ka go re, "Monna Mmutlanyana, kana kgosi Tau o a be a utswile ngwanakê yo o esi mme a re ke ngwana wa gagwê." Dikeledi di ne di setse di phôrôsêla di phôtaphôtla matlhô a phuti. Mmutlanyana a kopa go itse fa Phuti a ne a setse a boleletse diphôlôgôlô tse dingwe, mme e rile a utlwa gore di boleletse mme di a boifa, a ititaya sefuba a re ênê ga tshabe Tau sepê. A laletsa diphôlôgôlô tsotlhe gore di phuthêgêlê kwa tlung ya gagwê ka nakô ya tshokologô ya letsatsi. E rile di ise di phuthege, Mmutlanyana a êpa mosima o o tswêlêlêlang ka fa tlase ga mmu le sekgwa go ya go tswêla ka ntlha ele. Tau e fitlhile ya ithôbatsa kgakalanyana le diphôlôgôlô tse dintsi, go reetsa se di se bileditsweng.

Diphôlôgôlô tsa kgobokana fa pele ga kgôrwana ya mosima wa ga Mmutlanyana mme ga twe Phuti e tlôtlê ka fa Tau e utswileng ngwana wa yônê ka teng. Diphôlôgôlô tse di neng di setse di lemogile gore tau e reeditse tsa dula ka go kokobala. Ka tsêbê e nngwe tsa reetsa mafoko

a mongongoregi mme ka e nngwe tsa reetsa kodu le go tlola ga ga Tau. Mmutlanyana e rile a sena go êma a lebaganye le kgôrwana ya mosima a ipaakanyetsa go tlola fa go tshwanetse. Ka go boifa bogale ba ga Tau, phuthêgô ya diphôlôgôlô ya kua ya re, "Phuti ga itse se a se buang. Tau o ne a se ka ke a utswa ngwana wa ga opê. Phôtsana e e kwa ga Tau ke ya gagwê tôta e seng ya ga opê." Mmutlanyana a goeletsa ka lentswe le legolo a re, "A bo-rra le bo-mma ga lo tlhabiwe ke ditlhong go bua maaka a a kalo fa pele ga bana ba lona? Legodu Tau ke ênê a utswileng Phôtsana ya ga Phuti!"

E rile a ise a le kgwe lefoko leo, Tau a tloaganya diphôlôgôlô a tla a tsubaletse moweng a bôpa jaaka pôê e tlhabilwe ke e nngwe. Mmutlanyana a tsêna tseni mo molomung wa mosima a ba a tlhaga ka ntlha e e potileng sekgwa ka kwa. Ka e ne e le mosima o mogolo, mme Tau a gopola gore o tla patikêlêla Mmutlanyana, a kua a re, "tloga tloga re ye koo, Mmutlanyana. Fa O gopola gore ke tla tsamaya pele ga ke Go tshwara O a itapisa. Ke tla dula gônê fa go fitlhêla O tswa mme ke Go re phoro! Ga nke ke go tsênêlêla koo teng, ka bagologolo ba buile ba re, khudu ga lome mme fa O ka mo tsenya monwana mo legapeng o tle o salele." Tau o ne a akanya gore mosima o tswalegile kwa teng a sa itse fa a thibetse phiri serobe, mme phiri ênê a tsamaile.

Mmutlanyana a potologa go ya go ngwegisa ngwana wa Phuti le go mo nêêla mmaagwê. Tau a tlhola malatsi a lebeletse go tswa ga Mmutlanyana, a ba a tla a tloswa ke lenyôra le tlala. Phuti le Phôtsana tsa bôna golô tsa tsêna teng di sena go leboga pelonomi ya ga Mmutlanyana.

MOTHOBI LE NTŠA YA GAGWÊ

Mo motsaneng mongwe wa batho bantsho kwa lefatshing la Koloni go ne go na le mosimane a bidiwa Mothobi mme a na le ntša e ntle e a e ratang thata, leina la yone go twe ke Serobi. O ne a swetswe ke batsadi a sale monnye thata mme ga batlêga gore e re a ise a be a tsene sekolo sentlê, a se tlogêlê go ya go senka tirô. E rile a sena go nna a kgarakgatshêga, a hirwa ke monna mongwe gore a mo disetse dikgomo a tle a mo duêlê ka go mo fa dijô fêla. Selô se o se dirisitswe ke bosiêla le go itlhôka mo gogolo.

Jaaka e le tlwaelo le mokgwa, dintša tsotlhe di ne di kgêthêlwa ka ngwaga le ngwaga mme madi ao a ye mmusong. Mothobi o ne a sena se a ka kgêthêlang ntša ya gagwê ka sônê. E rile motlha mongwe a le kwa madisong, fa dikgomo di simolola go tlwaêla madisô le mafulô, a leka go kanama mo moruting wa setlhare sa pepere. Ga go ise go ke go fete lobaka lo loleele ga bo go tsêna basimane ba bangwe ba tswa gae. Ba mmolêlêla gore kôlôana ya mophuthi wa dintša tse di sa kgêthêlwang e ntse e boa-boa phêtlêla kwa ga gabô. A gakgamalêla se ba se buang mme ba mo tlhalosetsa ka fa dilô di emeng ka teng. Basimane ba bangwe ba rata go itse kwa a tla tsayang teng madi a go duêlêla ntša ya gagwê. A ba didimalêla, a bitsa Serobi ka molodi, a e tsomisa.

Ka letsatsi le le latêlang, motshegare o mogolo, a lebêla motho a tla kwa go ênê a palame pitse e khunou e e goletseng kwa godimo, e tla e matla ka thata. E rile e fitlha fa a emeng teng, ya re kgô! Mopalami a inama mo godimo ga salê a bua naê a re, „Mosimane ke wêna, ke tlile go phutha madi a lekgêthô la ntša e mo go wêna e.” Mothobi a ipotsisa gore e ne e dirile'ng. A tlhaloganyedi-

wa gore dintša mo tulong eo di a lefêlwa mme ka go tlola molaô ga gagwê, o tshwanetswe ke go nna teng kwa ditshekong tsa molaodi wa kgaolô eo. Mothobi a boêla gae a lela ka a sa itse kwa a ka adimang madi ao teng mme le gônê a tla a duêla ka eng? A bolêlêla monna yo a mo dirêlang tse a di bonyeng kwa madisong. Monna a roka molomo, a ntsha peipi a e tlatša motsokwe, a kuketsa ka legala a gôga. E rile mosimane a sa ntse a gopola gore gongwe o tla re a sena go rarabolola bobôka a arabe, a fetsa ka go tsaya thôbane le go ikôkôtlêla, a tsamaêla rure.

Go ne go na le mosimanyana yo o pelo-tlhomogi mo go bônê ba ba neng ba mo lateletse kwa madisong. Ya re a utlwa gore Mothobi ga itse se a ka se dirang, a ya a bolêlêla batsadi ba gagwê kaga Mothobi. Mmaagwê a ke a latlhêla lefoko a re, “rona re lapisitswe ke go nna re thusa dikhutsana tse di ntseng jaana.” E rile maitsibowa go rôbalwa pelo ya ga Mothobi ya mo gopotsa magodimong go se gaufi. A akanya kwa mmaagwê a leng teng mme ya ne e kete a ka fologa go tla go mo thusa mo mathateng a a mo gateletseng. Ka bofêfo a gakologêlwa thapêlô e mmaagwê a neng a kile a e mo ruta gore a ne a e dirisa e bong, “Modimo wa me, ke wêna Sekgwa, ke Wêna Logaga lwa botshabêlô ba me, mme kana rure fa ke ikantsê mo go Wêna nka tlhôka eng rure?” E rile a fetsa go bua mafoko a a ikutlwa a imologetswe thata, a nonofile, a sa tshabe, sekgapha sa dikeledi se omeletse matlhong a gagwê, mme a rapama a rôbala. Dikoko tsa ntlha di iteile lefuka a lebaleba, a tlhwaafaletse ditiragalo tsa letsatsi leo. A tsoga mme a tlhapa ka bofêfo go tla a ya ditshekong nakô e sale teng.

E rile leina la gagwê le bidiwa, lepodisi la mo rutlarutla la mo kgoromeletsa mo lekeseng le go sekêlwang mo go lônê. A isa menwana e meraro kwa godimo go ikana fa a tla bolêla boammaarure fêla bo sa tsôkwa ka maaka. A bodiwa gore a o ipôna molato mme a latola. Fa a

bodiwa gore ke'ng a sa duelele ntša ya gagwê, bareetsi ba ditshêkô, ya re ba mo leba, ba fitlhêla a tlhomile matlhô kwa godimo ga ntlo ya tshêkêlô e kete go na le sengwe kgotsa mongwe yo a mmônang teng. Karabô ya gagwê ya tla e sa letêlwa ke opê mme ya gakgamatsa botlhe ka a buile ka boikokobetso a re, "Morêna ga ke a duêlêla ntša ya me ka gobane ga ke na madi." Molaodi ya re a sena go nna a mo leba ka bohutsana a gakgamatsa bareetsi ka gore, "Ga ke Go bone molato, tsamaya!" Mothobi o dule foo a tlhômamisa gore o falodisitswe ke thapêlô.

TAU LE PHOKOJWÊ

Tau e e neng e le kgosi ya sekgwa sengwe se setona e kile ya loga leanô fa botsofe bo setse bo e fitlhetse mme go le thata go tsoma le go alola diphôlôgôlô. Ya itira jaaka e keteng e feletswe ke thata mo e bileng e le gaufi le go swa. E ne e tlhola e popometse fa fatshe e sa kae gore e ya tshela. Diphôlôgôlô tsa latêlêlana gotla go e lekola mme ka tsela eo, e kgone go di tlolela le go di bolaya e di ja. Ga nna ga dirêga jalo, tsela e e yang goora-Tau ya ba ya butswa. Metlhala go ne go bônala ya diphôlôgôlô tse di yang kwa ga Tau fêla mme tse di tswang teng go sa bônale fa di tsamayang teng.

Mo mosong mongwe, phokojwê a re, "A nke ke ye go lekola kgosi ya me, Tau ya dikgwa." A feta a dulêla kgakajana le Tau a dumedisa a ba a botsa matsogô. Tau ya botsa ya re, "Ao, monna phokojwê, O a re'ng O nnêla kgakala-kgakala jaana boo ke ja ba ga eno? Ke'ng O sa atamele, wa tsêna mo tlung, wa mpotsa matsogô ka tshwanêlô jaaka batlhanka ba tshwanetse go dira mo kgosing ya bônê e ba e ratang thata?"

Phokojwê a araba ka go re ênê pelo ya gagwê e utlwile botlhoko thata ka ntlha ya bolwetsi ba kgosi mme e ntse e ganeletse go nna kgakala le Tau. Ya tswêlêla ka go re, "Nka be ke ne ka atamêla kwa go wêna, kgosi, mme ke ile ka belaedisiwa ke motlhala wa bontsi ba diphôlôgôlô tse di tlileng kwano go wêna mme tse go sa bonaleng motlhala wa tsônê go retologêla kwa sekgweng!"

Matlhale fa a bôna dikai tsa diphatsa a tle a leke go ikêfa mo diphatseng tseo kgotsa go di lwantsha, go di fedisa.

MOTLHANKA WA LEFEREFERE

Ga twe e rile bogologolo monna mongwe wa mohumi a bo a nna mo polasing ya gagwê le motlhanka yo a mo ratang yo a bileng a mo ikantsê thata thata, mo a neng a a ja naê mo tafoleng mme ba tlhakanêla dijô tsotlhe, fa e se bojalwa ba beine fêla. O ne a gopola gore fa motlhanka a ka nwa bojalwa e tla re bo sena go mo tlhokisa tlhaloganyô tirô ya polasi yotlhe e eme. Motlhanka a kgopisiwa ke selô se mme a ikana fa a tla ipusolosetsa.

Ka letsatsi le lengwe, morêna a bolêlêla motlhanka wa gagwê fa a tla êtêlwa ke moeng yo o kwa godimo thata thata mme a ba a tlhalosa fa a tla se ke a dumela gore motlhanka a jê le bônê mo tafoleng. Se e ne e le go ronkga nthô e e botlhoko galê. Mong wa gagwê a mo laêla go ba tlhabêla le go ba gadikêla koko e e mafura a boitshegang, a e gadikê ka botswerere bo bogolo, kwa ntlê ga go solofêla go ja lefukana la yônê' E rile e setse e budule, mong wa gagwê a tswêla kwa ntlê go ya go kgatlhantsha moeti wa gagwê. Motlhanka a sala a raêlêlêga mme a simolola ka lefuka a boa a rumaruma le lengwe. E rile a utlwa monate wa yônê o feteletse, a e kometsa a e re, fetsi!

A okomêla go bôna gore mong wa gagwê le moeti ba kae mme e rile ka ba ne ba setse ba atametse a loga leanô la go iphalotsa. A ya go bulêla mong wa gagwê kgôrô a ba a bolêla gapê fa dijô tsotlhe di setse di tshodilwe A kopa gore mong wa gagwê a thusê ka go mo looletsa thipa e kgolo ya tafolê e go segwang dikoko ka yônê Moeti a bôna ka ponyo ya leitlhô morêna yoo a kibakiba ka thipa. Motlhanka a rêlêla go sebetsa moeti gore thipa e ne e loolediwa go mmolaya. A mo gakolola gore a

ipolokê ka go sia. A mo leboga, a ngwangwaêla, a tswa ka kgôrô. E rile a lekanya gore ga a bonwe, a funa ditheledi motho wa monna mogolo, hutshenyana a e phuthetse fa sefubeng. Motlhanka a dikologa go kgatlhantsha mong wa gagwê le go mmolêlêla gore moeti wa gagwê o dirile dikgagkamatsô a nama a phamola koko e e gadikilweng a nanoga ka yônê. Mong wa ntlo a tsiêlwa, a tshwarwa ke kgakge, a sa itse gore a ka re'ng. A siana a tswêla kwa ntlê go bôna fa rure a tla fitlhêla motho yoo a sianye mo mmileng. A mo lebêla a gagametse ka lebelô le legolo. A gakgamala e le rure a ba a dumêla gore moeti yole o ne a totile go tla go utswa.

Motlhanka a ipelafatsa ka botlhale bo a bo dirileng go ipusolosetsa mo go mong wa gagwê. Ka ba ne ba nna mo tlung eo ba le babedi, ga tsaya sebaka se setelele thata pele ga go utlwala boammaarure. Mong wa gagwê a mmôfêla dikobô a mo lêlêka mo tirong ya go apaa.

MONNA MOGOLO WA MOTLHOKI LE MMUTLA

Bana ba meraferafe ba na le dipolêlwana tse di amanang le ngwedi. Bangwe ba re ba bôna motho a rwele letlhaku mme a sikere selêpê mo go yônê, bangwe ba re ba bôna mosadi a rwele ngata ya dikgong mme a latêlwa ke ntša, ba Ma-Intia bônê ba re ba bôna mmutla mo ngweding, mme go na le dipolêlô tse di tlhalosang ka fa o tsenyeng ka teng mo go yônê. Polêlô e ke nngwe ya dipolêlô tseo.

Kwa Intia bogologolo tala, diphôlôgôlô di ne di le botlhale fêla jaaka batho, di bua jaaka bônê mme go feta foo, di ka akanya — selô se e leng mphô ya batho ba se bantsi mo lefatshing. Go ne go na le diphôlôgôlô di le nnê tse di neng di ratile go rapêla bobe e bong mmutla, phokojwê, kgabo le lenyebi, di nna mmôgô mo sekgweng go ikgaoganya le meduduetso le menatenate ya lefatshe e e tsamayang le tlhapedi. Tsa nna tsa ntsha dikabêlô tsa kêrêkê, tsa tshegetsatsa malatsi a go itima dijô fêla jaaka Ma-Intia a a bidiwang Ma-Brahmin.

E rile letsatsi lengwe ka phirimana, monna wa motlhoki a ralala sekgwa sa tsônê a tshwerwe ke tlala e e jesang dikatana. A fitlhêla phokojwê a ntse mo godimo ga kôta a nnetse go ititaya sehuba a rapêla ka tlhwaafalô.

“Phôlôgôlô e e molemô!” go rapêla monna mogolo wa motlhoki, “a ke O nnê pelo-tlhomogi O mphê dijô ke a nyêlêla ke legaba!”

“Ka boitumêlô bo bogolo!” go goeletsatsa phokojwê a êma ka dinao. “A bo nkile ka tshegofala mo letsômong la me ka bolaya sengwe. Ke tla Go leretse nama e e monate e e beilweng mo legageng la me.”

Monna mogolo a mo itaya molomo ka go araba a re, “Ga ke ke ke e-ja nama le go rile’ng!” A fetêla pele.

Ka bofefe a fitlhêla lenyebi le dutse mo lejeweng le farafarwa ke metsi a noka e e êlêlang, le lônê le nnetse go rapêla. Ya re a kopa gore sebopiwa se se mo phumosetse dijô sa mo phumosetsa ka ditlhapi, mme le tsônê a di gana, mme a tswa a tsamaya. Kgantelê a fitlhêla kgabo e akgêga ka leoto la moragô mo kaleng ya setlhare, e rapêla ka pelo e e botlhoko. E rile a re o bula molomo go kopa dijô ya bo malôba e le maabane e mo phumosetsa maungô a setlhare sa *mango*. A gana go ja maungô ao mme a tswêlêla mo mosepeleng wa gagwê.

Lwa bofêlô a fitlhêla mmutla o boroletse mo bojannyê o rapêla. Bojang boo bo ne bo phatsima marothodi a monywê o o neng o simolola go wa. Ngwedi o ne a galaletse ka kgalalêlô e e neng e phunyeletsa ka ditsêbê tsa mmutla e bontsha bohobitswana ba tsônê, jaana o tlhona o rapêla.

„Thusa mogaeno, Morêna yo o molemô!” go koakoetsa moitlhoki, “ke a swa ke nyelediwa ke tlala e e nkgao-kgao long mala ditokinyana.” Mmutla wa mo phumose-tsa bojang. Kana motho a tshwerwe ke tlala a ka dira’ng ka bojang? Mmutla wa akanya gapê; mme wa bua wa re, “Ke tla intsha setlhabêlô!” Phôlôgôlô e e pelonomi ya re “gotsa molelô, rra, mme ka pelê O tla ja dijô.” Monna a gotsa molelô ka ditlharapana mo godimo ga matlapa a magolo, mme ya re a lelafetse, a hubitsê, mmutla a itatlhêla mo godimo ga ônê. Ya re boemong ba go re a šwê, a utlwa e kete o robetse mo godimo ga bolaô bo bo aletsweng ka dithunya tse di tlhogang fa thokô ga metsi, mme tse di monkgô o monate. A tsholetsa tlhôngô ya gagwê mme a botsa monna wa motlhoki a re, “Selô se ke’ng se? Gotetsa molelô gapê. Ga ke kakoge le go kakoga.”

Ka ponyo ya leitlhô, monna wa motlhoki a simolola go fofa, a feta ka dikala tsa ditlhare a ya godimo-dimo a kgatlha ba ba mmônang.

A bua a le kwa godimo-dimo a re, "phôlôgôtswana e ntlê-ntlê, ke ne ke re ke leka pelonomi ya Gago fêla, ke sa rate gore O ipolayê. O pelonomi thata thata mme ke tla phaphalatsa setshwantshô sa Gago mo bophadi-phading ba ngwedi gore batho botlhe ba ba mo lebang ba tle ba bônê sebopêgô sa Gago mme ba tsêyê malebêla mo go wêna!" Ya re a bua jalo, a phatloganya thaba e kgolo mme ka setlhowa sa yônê a dira motshasô mo ngweding, wa sebopêgô sa mmutla o o pelonomi. Bana ba Ma-Intia O ka fitlhêla ba lelaletse legodimo ba lebile ênê mmutlê yo o kwa ngweding ka ntlha ya tebogô ya monna mogolo wa motlhoki.

KOKOLOHUTWE LE LEKAKAUWE LE LE BOTLHALE

Polêlô e e latêlang ke nngwe ya dipolêlô tsa Ma-Intia. Ga twe kokolohutwe kgotsa mogolodi e leng nônyane e e tshelang ka go tshwara ditlhapi tse di šapang mo metsing a noka, e ne e setse e tsofetse mo e neng e sa tlhole e kgôna go tsoma ka tsela eo. Ka ntlha ya go fôkôla, e ne ya palêlwa ke go tshwara ditlhapi tse di neng di thuma mo letšheng le le gaufi le sentlhaga sa yônê. E rile kokolohutwe a sena go nna a akanya se a ka se dirang, a ikaêlêla go dira boferefere bo bogolo gore a tle a fenye tirô e a neng a se ka ke a e dira ka dikgoka, mme ya re a fitlhêla lekakauwe fa letšheng a le raya a re, "Tsala ya me e e ratêgang, kana wêna le ditlhapi le tla itira'ng rure? Banna bangwe ba tlile go kgapha metsi mo letšheng le. Le tla tshwarwa le bolawa!"

E rile fa ditlhapi di amogêla mafoko a a sisimosang mmele a, tsa phuthêgêla golô go le gongwe fêla go dira leanô la se di ka se dirang go falola polaô eo.

"Ke akantsê leanô lengwe," go bua monna mogolo yo o botlhale wa kokolohutwe, "legalê e tle e re gangwe le gapê ke kometse bangwe ba lona ba itebetse, ke ba tseye ka bongwe le bobedi; mme gompieno ga ke rate gore le swê lotlhe ka ntlha ya go tlhôka metsi. Kana seo se ka ntshiamêla ka tsela efe? Jaanong hê, go na le bodiba ba metsi ka fa. Mmang ke le rwalê, ka go tsaya mongwe le mongwe, ke mmêlêgê mo mokokotlung wa me mme ke mo isê kwa polokêšêgong."

Ditlhapi tsa dumalana mme tsa simolola ka go romêla tlhapi e e botlhale go gaisa kokolohutwe, go ya go tlhotlhomisa le go tlhomamisa gore rure bodiba bo teng. Kokolohutwe a e tsaya ka molomo a e bontsha bophadiphadi ba

bodiba bo boša mme a e busetsa kwa go tse dingwe ka maitsêô. E rile ditlhapi di utlwa kaga bônê tsa lela tsa tswidinya tsa re, "Go siame motlotlegi, kokolohutwe, O ka nna wa re fudusa!" Kokolohutwe wa leferefere o ne a ikaeletse go fudusa ditlhapi ka bongwe le bongwe gore a tle a jê nngwe le nngwe ka fa tlase ga setlhare se seleele, se se kgakala le bodiba boo; mme ka go tlhōka letshegō ga gagwê, a simolola ka go fudusa lekakauwe le le botlhale bogolo-bogolo.

"Tla le nna," go bua Kokolohutwe, "mme O mmê ke Go isê kwa bodibeng ka molomo wa me o o thata!" Lekakauwe la tlharalatsa maoto la re, "Ga ke batle go Go inêla mo molomung wa Gago ka gobo gongwe O ka tloga wa ntiga ka thubêgêlwa ke legapa. Rona makakauwe re matshwarô a thata, ga re tshware se tshwapholang. Mma ke Go tlamparêlê molala mme ke gônê O tla kgônang go ntsholetsa!" Lesilo la Kokolohutwe la dumêla, le sa bone gore Lekakauwe le a le tsietsa. E rile fa Lekakauwe le setse le ingaparetse Kokolohutwe a fofa ka lônê mme boemong ba go ya kwa bodibeng, a tlhamalêlêla kwa setlharing sa polaêlô ya ditlhapi.

"Bodiba jaanong bo kae?" go botsa Lekakauwe.

"Bodiba?" go ipotsisa Kokolohutwe yo o pelo e thata, "A O gopola gore ke itseisa matsapa lefêla? Selô se sotlhe se ke leanô la go le tshwara fêla lotlhe mmôgô le ditlhapi gore ke tle ke le kometse."

"Ke sale ke gopola jalo le nna," ga fetola Lakakauwe mme a sôtlhêla dinala tsa gagwê mo mometsong wa Kokolohutwe e e maswê ya mmolai. A goeletsa ka selelô se se botlhoko a kopa maitshwarêlô mme a se ka a a fiwa ke opê. A swa boemong ba gore a bolaê.

Ka ditlhapi di ne di itse kaga leanô la Lekakauwe, e rile le Kokolohutwe a sa tlhole a boêla kwa go tsônê, tsa tlhomamisa fa a bolailwe ke Lekakauwe le le botlhale. Tsa itulêla mo bodibeng ba tsônê ka tapologô.

NÔNYANE YA DIPHOFA TSA GOUTA

E rile ngwana wa kgosi yo o bidiwang Jaša a tsoma ka 'tsatsi le lengwe mo dithabeng tsa mafatshe a Serebia, a tshogana ka nônyane e e diphofa di tshwanang le gouta e fofa-fofa fa pele ga gagwê, mme a tloga a e sala moragô a ba a fitlha le yônê kwa setlhoweng sa thaba e e godileng thata thata. E ne e tletse-tletse ditshwantshô tsa letsopa tse di mmala o mosweu. E rile a re o palamêla kwa godimo, monna wa modula-esi a kgwatlhametsêga mo legageng, a mo raya a re, "Êla-tlhôkô gore moloi wa ntitiegatsana o dula mo thabeng e, mme o tle a romele nônyane ya diphofa tsa gouta go ya go ôka le go raêla batsamai mme fa a tla Go bônang teng, o tla Go fetola sengwe sa ditshwantshô tsa lejlwê la mmabole. Fa wêna O ka mo tshwara pele ga a Go bôna ka matlhô a gagwê a nama, O tla bo o mo gapetse nonofô yotlhe mme O na le gônê go dira fêla se O se ratang ka ênê."

Morwa-kgosi e bong Jaša a tlogêla go latêla nônyane. A bapa le mhapha wa lejlwê ka tselana e sele, mme a fitlhêla moloi yoo a ile le borôkô a bile a mo huletse. A mo sôpaanya ka meriri mme moloi a kuruetsa a kopa thusô go yo o ka mo thusang. Lekolwane la ngaparêla moriri wa gagwê, la se ka la ba la mo lesa.

"Rra, Jaša, ke'ng se O se batlang fêla tôta?" ga botsa moloi kwa bofelong.

"Nnaya nônyane ya Gago ya gouta O bo O rudisê batho ba O ba fetotseng ditshwantshô tsa letsopa ba," ga araba lekolwane.

Ka a bôna ka fa a se ka keng a gololêsêga ka teng, moloi a naya Jaša nônyane ya diphofa tsa gouta mme e rile a bôna bontlê ba yônê, mme boitumêlô ba go e fiwa bo mo

tlhakantsê tlhôngô, Jaša a e atla. E rile fêla jaaka dipouna-
ma tsa gagwê di e ama, ya fetoga kgarebê e e bontlê bo
gakgamatsang. Moloi a hêmêla ditshwantshô tsa letsopa
mme tsa fetoga makolwane le makgarebê a a bopegileng
a mantlê. Jaša, ka a bôna gore tsotlhe tse a di mo kopi-
leng o di filwe, a mo lesa ka meriri mme moloi a nyêlêla
ba ntse ba mo lebile. Setlhôpha sa makau le makgarebê
sa dumalana go ya motsing wa Belgrade kwa Jaša a ileng
a nyala kgarebê ya gagwê teng.

E ne e le modirô o mogolo mme batho ba gana go
dumêla gore monyadi le monyadiwa le lekôkô la bônê ba
tswa kwa tulong ya moloi yo o tshajwang ke batho botlhe.

KATSE LE PAPALAGAE

E ke polêlô ya morafe wa Fora le morôrô e bolêlwa mo lefatshing lotlhe. Ga twe go kile ga ne go na le katse e namagadi e e nang le mmala o mosweu go tloga ka fa mpeng go ya kwa seledung mme mmele otlhe o rile tsho! Nkô e ne e le khubitswana, matlhô a talafetse. E ne e nna le mong wa yônê, e mo rata go le gotona; e re bosigo e robale kwa dinaung tsa gagwê, gongwe mo motshegaring e nnele go ôna mo setilong sa gagwê, e mo sale moragô fa a tswêla kwa ntlê go itlhabisa phefô mo tshingwaneng ya gagwê ya dišêšê. E ne gapê e mo thusa go ja dijô mme fa gongwe e phamole dijô jaaka di isiwa leganong la gagwê ka forotlhwe.

E rile go le motlha mongwe, tsala ya mong wa yônê a tshwanêlwa ke go ya golô gongwe boitapolosong kgakalananya mme ya kopa gore a e tlhokômêlêlê papalagae ya yônê. Papalagae e rile e lemoga gore e isitswe kwa e sa go tlwaêlang, ya palamêla kwa godimo ga sepalamô, ya dula teng e didimetse e tshogile.

Katse e ne e ise e ke e bone papalagae gopê, mme sebopiwa se, se se leng seša mo go yônê, sa e gakgamatsa thata thata. Ka tidimalô e e keteng ya katse e e tlang e sule e tswa Egepeto, katse ya rona ya tlhôma-nônyane matlhô e bile e nntse e sa dumele go bonya ka e gopola gore gongwe nônyane e ka tloga ya falola e sa ntse e tswetse matlhô a yônê. Ya leka go akanya dibopiwa tsotlhe tse e di itseng mme ya batla go di tshwantsha le selô se e neng e se lebile kwa godimo. Ya palêlwa ke go se tshwantsha le sengwe. Kwa moragô katse ya ikana ya re, "Sebopiwa se rure ga se koko e tala se!"

E rile fa katse e sena go ntsha kgopolô e, ya fologa

tafolê e e neng e palame mo go yônê fa e ntse e gopola, ya tla go borolala fa bukung ya ntlo, ya namalatsa mmele le lefatshe, e gogobisa mpa fa fatshe, dintshi di tlharaletse tsa ema matlhatlharra, tlhôngô e laditswe fa fatshe mme mokokotlo wa tloga wa koroladiwa jaaka wa nôga ya metsi fa e ipaakanyetsa go tlolêla ditshêphê tse di nwang mo didibeng kgotsa mo letšheng la yônê.

Papalagae ya êla dilô tse tsotlhe tlhokô tse; ya udubatsa diphuka tsa yônê, seledu ya se budulosa mme ya tsêrêmanya kêêtane e e golegilweng ka yônê, ya tsholetsa leoto la yônê ya ba ya lootsa molôngwana mo tshiping e e jêlang mo go yônê. Ga bônala kwa ntlê ga pelaêlô gore mmaba o na le maikaêlêlô a a sa siamang ka nônyane ya moeng. Fa e le matlhô a katse a a bogale, a a neng a tlhaba papalagae a ba a e tswêlêlêla ka kwa, a tlhalosa a sa fitlhe sepê, ka puô e papalagae e e tlhaloganyang sentlê, a re, "Le fa e bile e le tala, kokwana e e tshwanetse go bo e le monate thata go jewa."

Mong wa katse a lebêlêla ka tlhokômêlô a ipaakanyeditse go di tsereganya fa di tla tshwaraganang teng. Katse e ne e setse e atametse papalagae thata, nkô ya yônê e khibitswana e têtêsêla jaaka morô o gatsetse, matlhô a sesafetse e kete a buduletse, dinala di bulêga di tswalêga boo di eletsang go nwêla mo nameng ya selô. Mofufutsô o ne o tshologa mo mokokotlung wa katse, leganô le êla mathe jaaka la monna yo o tshwerweng ke tlala fa a dutse fa tafoleng e e rweleng dijô tse di ntshisang motho pelo, tse di nkgang menatenate, a itumêla go akanya kaga se a tlogang a se ja.

Ka tshoganyetso mokokotlo wa katse wa ôbêga jaaka thupana ya bora mme ya fitlha ya wêla fa tlase ga thitô ya sepalamô sa papalagae. E rile fa papalagae e lemoga gore botshelô ba yônê bo mo diphatseng, ya bua ka lentswe le le kwa tlase la kutlô-botlhoko ya re, "A O kile wa fitlholo gompieno, Johane?" Mafoko a a tshosa

katse mo gogolo mo e bileng ya tlolela kwa moragô. Ga go sepê se se tshelang se neng se ka e tlodisetsa moragô ka mokgwa oo. Le fa e le lešalaba la ditorompeta kgotsa go thubagana ga dijana le dikomoki kgotsa go thunya ga tlhōbōlō e e fulwang ke motho a le gaufi le tsêbê, go ne go se ka ke ga e tshosa mo go kalo. Dikakanyō tsa yōnê mabapi le dinōnyane tsa ferekana, sefatlhōgō sa supa kakanyō e e neng ya fitlha ka bofelo bo bogolo mo go yōnê. Ya ne e kete katse ya re, "Selō se ga se nōnyane se; ke monna wa seithati O a bua!"

Jaanong papalagae ya simolola go ôpêla ka lentswe le legolo le le monate thata ka e ne e bonye gore e falodisitswe ke letshogō le le tlisitsweng ke lentswe la yōnê. Gangwe le gapê katse ya leba kwa go mong wa yōnê ka kgakgamalō jaaka e keteng e rata go botsa sengwe mme ya re ka phetolō ya gagwê e se ka ya e itumedisa, ya ngwangwaêlêla ka fa tlase ga bolaō ya iphitlha teng letsatsi lotlhe, e sa rate le go tswêla kwa ntlê.

Ka letsatsi le le latêlang ya beta pelo go leka go tlasêla papalagae, mme se se neng se e tshositse go le maabane sa boa sa e tshosa gapê. Go tlogeng letsatsing leo, ya itlhōbōga, ya amogêla papalagae jaaka tsala e e sthwanetsweng ke go tshwarwa sentlê.

NKWÊ LE MOTSAMAI

Kwa Intia, nkwe e e neng e setse e tsofetse mo e neng e sa itse go tlhola e itsomêla se e ka se jang, e kile ya iphitlha mo sekgweng ya nnêla go goeletsa bo-mafeta-ka-tsela gore ba yê kwa go yônê go ya go amogêla mphô ya lesêka le lentlê. Motho mongwe yo o pelo-tshêtlha ya re a sena go utlwa taletso e a kopa go bontshiwa lesêka leo mme nkwe ya gogometsa leroo la yônê mo bojannyê go mmonntsha mmala wa lesêka. Monna a leka go phamola lesêka mme ka ponyo ya leitlhô a iphitlhêla a tsenyeletse mo seretseng go tla go fitlha ka dinôka.

“Ikettle!” go bua nkwe, “mme ke tla tla go Go thusa!” Mme ya re e sena go tsêna mo sedibeng, ya ja monna ya mo fetsa. Bopelo-tshêtlha ga bo ise polokêsêgong, bo isa matshwenyegong le tshenyêgong.

TAU LE KATSE

Ga twe kwa lefatshing lengwe la mafatshe a Amerika ntlheng tsa Bokone, ga bo go na le têtê e le ya ga Mmutle. Mo go yônê o ne a agile le mmaagwê mogolo fêla jaaka bagale ba Intia ba ne ba tlwaetse go dira. Diaparô tse a di aparang e ne e le magasigasi, a rwala hutshe e e diphofa tsa bo-ntsu mme a ithutile go gôga peipi. O ne a tle a tshelaganye bodiba ka go šapa mme a tshela ka go tsoma diphôlôgôlô tse a neng a rata nama ya tsônê.

E rile ka letsatsi le lengwe, Mmutla a tsoga a tlhakantsê molomo le nkô a sa rate go angwa ke ntsi mme ka kgakga-malô e kgolo mmaagwê mogolo a mmotsa a re, "Molato ke'ng motlhabanedinyana wa me?" Mmutla a fetola ka go re, "Ao, letsatsi le letsatsi fa ke re ke ya go tlhola megotlha ya me, ke kgaatlhantsiwa ke lenao la motho yo o neng a ile go sale phakêla go ya go e thaisolola pele ga ke fitlha!"

Mmaagwê mogolo a mo gomotsa ka go re, "A mme se se se ka sa Go utlwise botlhoko mo go kalo!" A tswêlêla Mmutlê ka go bolêlêla mmaagwê mogolo gore ke maikaêlêlô a gagwê gore e tla nna ênê wa ntlha go fitlha kwa megotlheng pele ga magodu ao. Mosadi mogolo a mo etleetsa gore a tsogê maphakêla, a sule ka ditshêgô. Mmutlê le fa a na a rwala masigo ka tlhôngô ka a leka go tshwara sesenyi seo, a nna a fitlhêla lenao le letelele la moutswedi wa mogotlha wa gagwê mme la supa gore le setse le tshlegetswe ke monywê wa bosigo. Ka lenyatsô le legolo a thaya o mongwe mogotlha o o sa tlhaloganyesegeng. A phakêlêla kwa go ônê go ya go bôna se o se tshwereng mme ya re a atamêla ya ne e kete o bôna kgabo ya molelô wa tlhaga e ešwa. E rile a

sutêlêla a bôna sengwe mme a se ka a akofa a lemoga gore ke'ng. Mogotlha wa gagwê o ne o tshwere Letsatsi. A gakgamadiwa ke go le bôna le kgaratlha le batla go ipofolola mo mogotlheng.

Ka tshoganyetso la lebêla Mmutlê mme la goeletsa la re, "Nkgolola, nkgolola! e seng jalo ke tla fisa lefatshe lotlhe!" Mmutlê a êma ka leoto le le lengwe fêla a gakgametse go fetisa selekanyô mme ya re pelo ya gagwê e tletse kutlô-botlhoko a le fapaanya le le lengwe. Kwa moragô a beta pelo, a itshireletsa kgalalêlô ya lônê ka seatla mme a sianêla kwa mogotlheng a tshwere thipa ka seatla e bong leroo.

E rile a re mogala thipho, Letsatsi la phaphasêla jaaka nônyane la fofêla kwa lowaping le sia Mmutlê a kakogile a bilogile matlhônyana, mme a bile a palêlwa ke go iteka senna le go gôgôbêla kwa go mmaagwê mogolo. Fa Mmutlê yoo o neng a kakoga teng le gompieno go sa ntse go bônala mo ditlogolwaneng tsa gagwê.

PHOKOJWÊ LE PITSE E E IKANYÊGANG

Eno e ke nngwe ya dipolêlô tsa lefatshe lotlhe ka tikologô ya lônê. Monna mongwe wa molemi o ne a na le pitse e e ikanyêgang thata mo go ênê mme ya re jaaka go sena sebopiwa sepê se se ka falolang botsofe, ya simolola go fôkôla ka ntlha ya botsofe ba yônê. Ka e ne e sa ka ke ya tlhôla e dirêla mong wa yônê sepê, a tlêlwa ke mowa o o maswê wa go re a laêlê gore e se ka ya tlhôla e fiwa dijô le fa e bile go rile'ng, a ba a re, "Ga ke tlhole ke Go batla, mme ntwêla mo setaleng sa dipitse tsa me. Ga nke ke boa ke Go amogêla fa e se fêla fa nka bôna gore O marapô gapê jaaka tau." A bula setswalô gore pitse e tswê e ye kwa pelo ya yônê e tla e kaêlang go ya teng.

Pitse ya mogolo ya nna ya kgarakgatshêga le sekgwa, e re e senka fa e ka itshireletsang teng go tshaba phêfô e e tsididi ya mariga, e e gatsetsang madi a motho le metse a nne dikgapetlana. Go ise go ye kgakala ya rakana le Phokojwê a tla a kora-kora le tsela mme ya bula molomo go bua naê ya re, "O inamiseditseng tlhôngô le lefatshe jaaka motho a hutsafaletse leso la ngwanaga-mmaagwê? Molato e a bo e le eng, tsala ya me?"

Pitse ya araba ya re, "Mong wa me o lebetse tsotlhe tse ke di mo diretseng ka dingwaga tse dintsi fa ke sa ntse ke na le thata, jaanong e rile ka ke sa tlhole ke ka kgôna go ngakalala jalo ka ntata ya botsofe, a ntêlêka mo setaleng sa dipitse tsa gagwê, mme a re fa ke sa kgone go nonofa jaaka tau, ga a ka ke a ba a tlhôla a ntsaya gapê gonna motlhanka wa gagwê!" Phokojwê a raya Pitse a re, "Gomotsêga, ke tla Go thusa, rôbala fa fatshe fa, O itshidile ditlhabi tsa mmele; O ikaralatsê jaaka e keteng O sule!"

Pitse ya dira jaaka e laetswe fa Phokojwê ênê a rêlêlêla kwa ga Tau yo o neng a dula gaufinyana le mo ba neng ba le gônê, mme a feta a mo raya a re, "Rrê-mogolo gautshwanyane le fano fa, ke fetile pitse e e menônô e boitshêgang e karaletse e sule. A re tsamayê mmôgô O tle O jê nama ya yônê, O itumêlê!"

Tau a tlolêla kwa godimo ka go ipela segolo-setona, ba salana moragô le Phokojwê go ya go fitlha kwa pitseng. Fa ba fitlhile, Phokojwê a re, "Rrê-mogolo, ga O ka ke wa ja ka go iketla fano fa. Mma ke Go bolêlêlê leanô le le siameng le ke le dirileng mo tlhogong e ya me e. Mma ke Go golêgêlêlê mo mogatleng wa ga Pitse gore O tle O itse go mo gôgêla kwa mongobong wa Gago mme O mo jê ka tapologô e e tshwanetseng bogolo le bogosi ba Gago!"

Kgakololô e ya itumedisa Tau go gaisa tsotlhe mme a rôbala fa fatshe, Phokojwe a mmôfêlêla mo go Pitse a mo ngapetsa, a mo ngangatêlêla rure, gore le fa nonofô ya gagwê e ne e bolêlwa go sa didimalwe a tle a retelêlwê ke go ikgolola. E rile fa a setse a feditse go dira jalo, Phokojwê a batola Pitse ka legofi mo legetleng. Ya tsoga ka go phadimoga, e eme ka 'tlhako tsa moragô; e rile e tlhôma ka tsa kwa pele, ya gasetsa ditlhako tsa moragô kwa moragô, mme tsa kopantshiwa ke mmele wa ga Tau o akgêga mo moweng, tsa o gamola tsa o tlatša ditlhabi. Tau a kurutla, a bôpa se sa feleng go fitlhêla dinônyane tsa sekgwa seo di rutlomologa di tswa di sia di tshaba. Pitse ya paratlêla ka Tau e e bôpang ya ba ya feta ya êma fa pele ga ntlo ya mong wa yônê yo o pelo e thata.

"Tau ke e, mong wa me e!" ga goeletsa Pitse e e ikanyêgang. Ya re molemi a bôna motlhanka wa yônê yo a neng a lelekilwe kwa ntle ga teofô epê, a ikwatlhaêla ditlolô tsa gagwê, mme a re, "O tla nna mo setaleng sa Gago O tlhokomelwe!"

DITLOU LE NGWEDI

Ka lebaka lengwe la kômêlêlô e kgolo, ditlou tse dintsi di kile tsa batla di bolawa ke lenyôra mme tsa êlêra le lefatshe go tsuma metsi gongwe le gongwe. E rile kwa moragô ga lebaka le letelele tsa tshogana ka di wêla mo leduteleng le gaufi le lônê go neng go agile setlhôpha sa mebutla, mme ya re jaaka ditlou di ntse di ya go nwa le di tlhatloga, tsa nna tsa gata, tsa tšhwetla mebutlana le mebutla ka letsatsi le letsatsi. Fa go bônagala gore lenane la mebutla e e bolailweng le okêtsêgêla pele, mebutla ya bitsa phuthêgô ya ditshika tsa yônê go tla go okomêla ngôngôrêgô ya yônê ka botlalô le go dumalana se se ka dirwang go kutlisa polaô e, le bogôma ba ditlou. Mmutla wa monna mogolo wa lekgorokgopa o ne wa dumêla go lebêlêla le go disa ledutêla gore go se ka ga ba ga nna tlou epê e e tla nwang mo go lônê.

E rile letsatsi lengwe, go tlhotse go le mogote o o boitshêgang, mo e rileng ka tshokologô ya lônê ga foka-foka phefônyana e e tshwarisang lenyôra, ditlou tsa fologêla kwa leduteleng di tlhômaganye. Monna mogolo wa molebeledi wa mmutla a goeletsa a emetse kgakajana kwa setlhoweng sa lekgabana a re, "Heela, moêtapele wa ditlou! Kgosi ya dikgwa tsa Intia! Ke motlhophiwa yo o tswang kwa go Ngwedi, ee, ênê yo a reng ke Go itsese gore ledutêla le ke la gagwê, le mebutla e le e lêlêkang mo bonnong bo, ke batlhokomedi ba lônê."

Tlou e tona-tona ya araba ka makgakga le boikgodisô ya re, "Rona ga re itse sepê kaga selô se O se buang!"

Monna mogolo wa mmutla a boa a goeletsa a re, "Go siame, mme fa e ka re mo maitseboweng ano, ya re lefifi le sena go phatlaladiwa ke kgalalêlô ya go tlhaba ga

Ngwedi, la tla kwano nokeng, le tla bôna Ngwedi mo metsing a ledutêla a kgarakgatshiwa ke kgalefô!"

Mo maabanyaneng, tlou e e ikantsweng thata ya fologêla kwa leduteleng go ya go bôna mme ka nnete ya bôna setshwantshô sa Ngwedi se tshikhinyêga ka ntlha ya dikgapatsêgô tsa metsi fa phefônyana e foka fa godimo ga ônê. Ya tsênwa ke poifô e kgolo mme ya bua ka 'ntswe le legolo ya re, "Ke solofetsa fa ditlou di tla se ke di tlhola di baa leroo gaufi le ledutêla la ga Ngwedi!"

Le bo-radithata ba tshosiwa ka dilô tse ba sa di tlhaloganyeng mme ba dumele.

PITSE YA DIPHEKO

Kgosi ya lefatshe lengwe e ne e itumêlêla go tshela go fitlhêla kgôrôgô ya ngwaga o moša fa go tsêna letlhale la Mo-Intia mme la bua ka botswerere ka kitsô ya lônê ya go dira malepa le go a dirolola. Le ne le gôga pitse e e lebêgang maswê thata, e e nyatsêgang, e e keteng ke pitse ya legong, mme kgosi ya palêlwa ke go ikitsa go e tshêga le go e bontsha batho ba yônê.

Ramalepa a fetola a re, "Tshêga fêla jaaka O ka kgôna, Kgosi, mme gônê ke tlhômamisa gore ga O ka ke wa ikwatlhaya fa O ka ntuêla madi a a bokete gore O tle O tsêyê pitse e ya me e, fa O setse O itse se e ka se dirang. Fa morwaô yo o pelokgale a ne a ka e fofêla, mme a retolola lemapô le le mo saleng ya yônê, a ka nna le gônê go leka nonofô ya yônê!"

Morwa kgosi a phamoga a re, "Go siame, mme mma ke bônê gore e ka dira'ng!" A tlhômama mo godimo ga salê, mme, kwa ntlê ga go iketla go rutwa ka fa e laolwang ka teng, a retolola lemapô le le mo saleng. Phôlôgôlô e e maswê ya simolola go tsholetsêga ka ênê go ya marung ka bofêfo bo bo tshwanang le ba motswi mme ya nyêlêla ka ênê ka kwa moragô ga maru a mabududu. Sa ntlha o ne a jesiwa monate ke lebelô le a neng a tlhatloga ka lônê mo lowaping. A se ka a tshaba sepê go fitlhêla fa o neng a leka go e buetsa kwa lefatshing teng, mme a lemoga fa e gana se a ratang gore e se dirê. A bua a le nosi a re, "Ke solofêla gore ke tshwanetse go retololêla lemapô ntlha ele!" A tshoga thata thata go lemoga gore pitse ke gônê mme e ntseng e tlhatlogêla kwa godimo go gaisa pele, lebelô la yônê le setse le gaisa bofêfo ba legadima.

A se ka a latlhêgêlwa ke maitsetsepêlô a gagwê, mme ka go tlhatlhoba salê sentlê a bôna lemapô le lêngwe le lennye le e rileng a le retolotsê pitse ya simolola go fologêla kwa tlase, ya ba ya tlhômama mo godimo ga ntlo ya kgosi e nngwe e kgolo kwa lefatshing le sele. Go ne go setse go le bosigo go robetswe. E rile morwa kgosi a sena go tlolêla kwa tlase, a tsênâ mo tlung e e magasi-gasi. Mo teng ga yônê a fitlhêla mohumagatsana yo montlê a robetse mo setilong se se matôbêtôbê, a dikanyeditswe ke makgarebê a a somê a robetse a mo disitse. A ya fa bolaong a tshikhinya mohumagatsana ka boikokobetso bo bo sisimosang mme ya re a bula matlhô a mo kopa maitshwarêlô, a mo tlôtlêla tsotlhe tse di mo diragaletseng le kaga pitse ya dipheko. A tshogana a setse a rile, "Mme jaanong, mohumagatsana yo o molemô, tôta O mang, mme le felô fano ke leng teng, ke fa kae?"

Mohumagatsana ka boikokobetso a mo araba a re, "O mo bonnong ba mohumagatsana wa Bengal, mme nna ke morwadi'a kgosi ya mono!" Fa a sena go bua jalo, a bitsa batlhokomedi ba gagwê a ba laêla gore ba baakanyetse moeng dijô tse di monate mme a mmontsha ntlwana ya segosi ya borôbalô mo morwa kgosi o neng a lala teng mme a tsoga a lapologile a itumetse. E rile letsatsi le sena go tlhatloga, morwadi'a kgosi a mmitsa go tla go mmotsa sentlê kaga ditiragalêlô tsa gagwê tse di gakgama-tsang. Ba tlhôla mmôgô letsatsi lotlhe mme e rile le ise le phirime ba bo ba setse ba ratana ka leratô le le gakgama-tsang.

E rile ka makuku a magolo a letsatsi le le latêlang, go ise go bo go tsoge le fa e le motho a le mongwe fêla, morwadi'a kgosi a palamêla kwa godimo ga ntlo e go neng go eme morwa kgosi le pitse ya gagwê ba mo letile. Boobabedi ba palama pitse ya dipheko mme ya fofêla ka bônê kwa lefatshing la Persia kwa ba neng ba rulaganyeditse go nyalana teng. Ka morwa kgosi a ne a setse a

ithutile go laola pitse e e maswê, ka bofelo ba gôrôga mo ntlung ya segosi e e neng e se kgakala mo go kae le ntlo ya ga rraagwê.

Mokolwane a tlogêla moratiwa wa gagwê mo tlung, pitse e eme ka fa ntlê, go ya go itshêla magasigasi le go ipaakanyetsa modirô fa a sena go itsese rraagwê ka kgôrôgô ya ngwetsi yoo. A tlogêla pitse ya dipheko kwa moragô boemong ba go e ngaparêla le go tsamaya le yônê. Ya re a sa ntse a tlôtlêla kgosi dilô tse di mo diragaletseng, letlhale la Mo-Intia la mo utlwa mme la sianêla kwa pitseng la goeletsa kgarebê la re, "Kgarebê, morwadi'a kgosi yo montle, kgosi ya rona e rata go Go bôna, tla O palamê le nna ke Go isê kwa go yônê!" E rile mohumagatsana a sena go dula sentlê mo saleng, Mo-Intia a retolola lemapô mme pitse ya fofêla kwa ga gabo Mo-Intia ka bônê. A itsêela kgarebê eo go e dira mosadi wa yônê. Ba fologêla mo lebatleng le mo go lônê go neng go feta kgosi ya lefatshe leo. Mohumagatsana a goeletsa ka lentswe le le tlabang a re, „Mpolokang, mpolokang mo monneng yo o pelo e maswê yo!”

Matlhô a kgosi a kgalhantshiwa ke bontlê ba morwadi'a kgosi mme ka ponyo ya leitlhô a kgaola tlhôngô ya letlhale la Mo-Intia ka tshaka ya gagwê, mme a isa mohumagatsana yoo mo ntlung e ntlê-ntlê ya bogosi, a laêla malata a a lekgolo gore a dirê sengwe le sengwe se a se ba laêlang. Morwadi'a kgosi a bua a re, “Ke falotsê mo mogotlheng o mongwe ka ba ka wêla gapê mo go o mongwe.”

O ne a wetse mo go ônê rure gonne kgosi eo e ne e mo rata ka leratô le legolo mme e sena maikaêlêlo a go mmusetsa kwa moratiweng wa gagwê wa ngwana wa kgosi. O ne a ipaakanyetsa go mo tsaya ya nna mosadi wa gagwê. Mme ka morwadi'a kgosi a ne a le botlhale fêla jaaka a ne a le montlê, a loga leanô la go itsentsha

le go itlhakanya tlhôngô. E re kgosi e re e mo romêla dingaka tse di botlhale bo itseweng, a di gasagase ka go di tlasêla le go di betsaka ka mabole mme ba tswe ba sie, ba tlhobosetse kgosi gore mosadi yoo o tsênwa mo go feteletseng.

E rile go le motlha mongwe ga fitlha ngaka nngwe e e neng e bolêla ditlhare tsa yônê e sa didimale mme ya ikanêla kgosi gore yônê e ka fedisa botsênwa ka nakônyana e khutshwane. Fa e sena go tthatlhoba molwetsi, ya bolêla gore mohumagatsana o loilwe ke pitse ele ya dipheko, mme ya bolêla thata go akanya ka fa go tla tshwanêlang ka teng fa a fodile. E rile fa ngaka e atamêla mohumagatsana ya mo sebeta ya re, "A ga O ntemoge, nê, moratiwa wa nme?"

Ngaka e e ne e se opê fa e se morwa kgosi yo o neng a palame pitse ya dipheko. O ne a tsamaile lefatshe lotlhe a batla mohumagatsana wa gagwê yo o neng a phamotswê ke Mo-Intia wa letlhale. A pêga kgarebê mo pitseng mme ya re a sena go bapa le ênê, a retolola lemapô le le e tsamaisang. Ka bofelo ba fitlha kwa ga gabô morwa kgosi mme a tsaya mosadi wa gagwê ka fa mokgweng wa ga gabô le ka mokete o mogolo thata.